

FR. PELAN.

Výchova charakteru.

(Dokončení.)

— (Vnější nepřátelé.) — K nepřátelům vůle a ctnosti, kteří mají svůj původ a důvod v přirozenosti lidské, porušení hříchem dědičným, přistupují mocní z vnější soudruhové, stěžující výchovu charakteru. Jako takové budtež vyjmenováni: špatná společnost, špatná četba, smyslné výtvarné umění, touha po zábavách a falešné světské zásady.

— (1. Špatná společnost.) — Bdělé oko rodičů nesmí, jak jsme již několikrát poznamenali, přestávat jen na pozorování vlastních dětí, nýbrž musí mít na zřeteli i ty, kdož jsou jejich dítkám přáteli neb přítelkyněmi. Špatná společnost kazí dobré mravy. Z řeči dětí možno snadno poznati nebezpečný vliv, jež na ně má společnost, zvláště jestli ve věci se prodlévá. Láska rodičů musí uměti vyhledávati prostředky a cesty, domácí výchova musí uměti odstraniti špatnou společnost. Nejlépe jest nahraditi ji hodnými dobře vychovanými soudruhy. Tato povinnost rodičů, by měli dozor na společníky svých dětí, nepřestává, jak se mnozí domnívají, v pozdějších dětských letech, právě tak jako nepřestává povinnost, by měli dozor na vliv, jež mají na děti služební, příbuzní a známí. Právě v mládí může zanedbání této povinnosti míti nenapravitelný vliv pro celý život.

— (2. Špatná četba.) — Ještě nebezpečnějším svůdcem, než jest špatný člověk, může býti špatná kniha. Kdežto člověk často stydí se za neslušné řeči v přítomnosti nevinnosti a ctnosti, a stud na dětské tváři ukládá mu mlčení, mluví kniha dále bez ohledu na pobožné srdce, na rozpálené oči. Kdežto zvuk promluveného slova zanikne, vliv slova napsaného dále potrvá. Ano špatná kniha může si dokonce dáti podobu ctnosti, což se svůdci těžko podaří, a může jed zla po kapkách kapat do prahnoucího srdce, až je zcela otráví. Právě tehdy jest se nejvíce obávati vlivu knihy, když nehlasá zla veřejně, nýbrž jen tajně dává prokukovati tomu, co smysly dráždí a špatné žádosti probouzí. Mate mravné zásady. Kalí obrazotvornost, se slabuje vůli k odporování pokušení již samo sebou těžkému, a ctnost pochovává.

Poněvadž četba má největší a nejmocnější vliv na celý životní názor, jest zřejmo, že volba četby nikdy a nikterak nesmí se ponechati mládeži, nýbrž musí až do dospělého věku býti ponechána opatrnému doзору a přísnému úsudku zkušených rodičů. Špatná četba jest bez odporu hlavní

příčinou, že se nemravnost tak daleko rozšířila. Žádné romány do rukou polodospělých dětí, byť i s mravní stránky nedalo se jim ničeho vytýkati! Co baví a poutá dospělého čtenáře: umělecká forma, důmyslné řešení vážných mnohdy životních otázek, to není to, co láká člověka nedospělého; u tohoto taková četba plodí mnohé spíše jen nezdravé ovoce: zmatené pojmy a přepjaté idee, chorobnou citlivost a nechuf k zdravému, čilému a skutečnému životu. A jsou-li již takové následky nevčasné a předčasné četby knih dobrého obsahu, — kdo pak bez ustrnutí dovede si představití hroznou spoustu, již působí v mladistvé duši a zároveň i těle nemravná, hrubě realistická četba!¹⁾

Rodičové, považujte to přec za svou přísnou povinnost, za svou nezvratnou zásadu: Žádná kniha, žádný feuilleton nesmí se dostat do dětských rukou, jehož byste sami dříve podrobně a důkladně nepřečetli! A nedopouštějte se při této zkoušce veliké chyby, abyste posuzovali dle svého vlastního ustáleného citu, místo byste se s láskyplným porozuměním vmysleli do myšlenkového světa svého dítěte ještě tak nevyvinutého, v úsudcích a ve vůli vrtkavého. Pak též pamatujte, že všechna zábavná četba jest jen pro zábavu a proto musí se podávati zřídka a s rozvahou, nemá-li ztratiti své občerstvující síly, nemá-li učiniti ducha neschopným k přijímání potřebné potravy, která vážnou poučnou četbou rozmnožuje vědomost, podporuje vzdělání rozumu, pobádá k přemýšlení.

— 3. Umění výtvarné.) — Též co se týká „umění pro děti“ nechte sebou zmitati každým větrem moderních zásad. Umění pro děti jest každé čisté, přirozené, umělecké dílo ve slovech i obrazích, z něhož září radost ze života, radost a bol v ladném poměru, jež však neobsahuje žádného zauzleného tragického problému. Řiďte se i v tom jen svým vlastním opatrným úsudkem a nedbejte, když od „vzdělaných“ stoupenců každého nového řešení „slavných velikánů“ budete považováni za úzkoprsé a staromodní.

— (Nahota v umění výtvarném.) — Na tomto místě též slovo k otázce tak často přetřásané o zobrazování nahoty v umění výtvarném, pokud souvisí s předmětem výchovy k mravné čistotě. Křesťanství a tím i křesťanská výchova má o tělo lidské jen potud zájem, pokud tělo je nástrojem duše a pokud duše projevuje jím svůj vlastní život, své city a vůli. Jakmile umělec vytváří tělo jen k vůli tělu samému, snižuje duši na otrokyni formy a tak působí mezi oběma škodlivý nepoměr, jenž chce zameziti smyslnost a smyslnost probouzí. Proto měla by smyslnost nejen dle zákonů křesťanských, nýbrž i esthetických jen potud býti vypořádována, pokud jest toho potřeba, by se jí vyjádřil duševní život, nikdy však k vůli ní samé. Proto rozhodně odmítáme smyslnou nahotu jako výchovný prostředek pro mládež a ostatně můžeme jen co nejvíce litovati, že hrubé nahotiny směji býti vystavovány ve výkladních skříních a na nároží ulic pohledům polodospělé mládeže.²⁾

¹⁾ Známý spisovatel (v. Pflugk-Hartung) praví o moderní literatuře: „Láska“ nabyla rozsahu a podoby, jak jí dějiny dosud neznaly a jak se jen v dobách úpadku a zdivočení směla do jisté míry objeviti se na denním světle. Moderní směr rozbíjí bez rozvahy ohrady, jež postavily mrav a svědomí; směle hází názory, jež tisícletí vytvořily, mezi haraburdí, tvoří si vlastní názor časové idee, říká o sobě, že nezná předsudků, obětuje vše svému chtivému Já, by jen mohl bez mravních překážek sloužiti svým pudům a náruživostem.

²⁾ V jménu vzdělání a umění pracuje se pro nahotu v umění i v literatuře. Nikdo nebude však vážně věřiti, že dav i všichni vzdělání budou tak povznešeni, by v této tvorbě viděli jen umělecký požitek; na tož pak děti!

— (Ohled na mládí jest naprosto nutný.) — Při tělesné slabosti dáváme jen potravu pečlivě volenou neb lékařem předepsanou, a nikoliv takovou, již může sice snést člověk normální, která však slabému může smrt způsobiti. Čím svědomitějšího tedy zkoumání a výběru zasluhuje duševní potrava z literatury ve věku, v němž pro zvláštní tělesný a duševní stav mravní nebezpečí jest největší, zvláště přistoupí-li ještě větší svoboda.

Je-li chlapec neb děvče správně zde vychováno, pak možno doufati, že též až dospěje učiní si zásadou, že nebude dále čísti knihy rozčilující, že nebude si libovati v uměleckých požitcích, jež poskvřňují jeho fantasií, duševně jej v myšlenkách a citech snižují a jeho snahu po věcech čistých a vznešených ochromují.

— (Listy humoristické.) — Před jednou četbou měla by se mládež pokud jen možno varovati: před listy humoristickými. Ježto tyto listy jsou velice rozšířeny, jest zvláštní výstraha opravdu na místě. Tyto listy zřídka obsahují pravý skutečný humor, opravdovou komiku, spíše jen vyznačují se množstvím pitvorných, ne-li opzklých obrazů, a tím, že tropí si všemožným hrubým srovnáním a hrubými žerty poměch z veřejných událostí. Podobné listy nezpůsobí v duši nic dobrého, spíše vše v ní ničí. Kritisování všech a každého, jak to tyto listy provádějí, svádějí jen mladé lidi velice snadno k onomu samolibému oceňování lidí a věcí, jež má zastříti jejich nezkušenost. Nic tak jistě nepodrývá základ ideálních snah, nadšení pro velké činy, úctu před šlechtným a krásným, jako činí sprostá komika neuctivým sliděním po tělesných i duševních chybách, vytahování na veřejnost každé slabosti a nedokonalosti, by ji sevšeobecnila ubíjením každého citu.

— (Jak se má čísti?) — Mladému člověku musí vůbec dán býti návod, by četl s rozvahou, t. j. by při četbě zkoumal, by po podobném pátral u sebe, v životě a ve veřejnosti, by pátral po příčinách toho, by srovnáním toho, co četl, se zkušeností, docházel správného úsudku. Myšlenku, která se mu předkládá, nemá hned beze všeho přijmouti, nýbrž má buď rozmluvou se zkušenými lidmi neb vlastním pozorováním a přemýšlením zkoušeti její pravdivost. Kniha není zdrojem zkušenosti, nýbrž má ji jen zprostředkovati. Čeho kdo sám nepromyslí, zevně neb uvnitř neprožije, vlastním úsilím nezpracuje, to jest jen prchavá okrasa duševního vzdělání, kterou odvěje každý vítr opačného mínění.

— (Společná četba rodičů s dětmi.) — Obzvláště žádoucí jest společná četba v kruhu rodinném, není-li jen pro zábavu, nýbrž hledí-li všechny sblížití a především mládež naváděti ku správnému čtení. Vzdělaná matka musí při tom udávati ton. Společná četba jest nejlepším klíčem k důvěrné rozmluvě.

— (4. Touha po zábavě.) — Zdrženlivost, tento jistý základ pevné vůle a charakteru, musí konečně býti požadována i v zábavách, na něž naše doba jest tak bohata. Občerstvení a odpočinek jsou nutny tělu i duchu. Chtítí zavřítí všechny zdroje radosti, bylo by hříchem proti lidské povaze a lidskému právu. Než, bohužel, že radosti, jež svět nabízí, jsou často jen sladkým jedem. Přesvědčíme se o tom, prohlédneme-li na moderní divadlo. Vše jest vypočteno na smyslnost a požívavost; nesčetná dráždidla směřují k tomu, by oslepily oči mládeže, rozpálily jejich obrazotvornost, otupily jejich mravní cit, zotročily jejich srdce. Největší nepravost ukazuje se často v nejkrásnější podobě. Vždyť i zkušenost učí, že častá návštěva divadla bývá velikým nebezpečím pro charakter a mrav mládeže.

Ale zdaž vzdělání, dobrý tón, společenské postavení neukládají v těchto věcech jistých povinností? Připouštíme — však hlas svědomí žádá ještě ve vyšších, důležitějších právech omezení. Dorůstající syn, dorůstající dcera nemají ani pod rouškou vzdělání navštěvovati kusu, jenž posmívá se dobrému mravu, neb svým nevážným tónem či špatnou tendencí může pomásti mravný názor. Ostatně proti příležitostným špatným vlivům působ správným poučením a správnou kritikou! Když i nikoliv tak nebezpečnými, tož přec nebezpečnými jsou různé jiné veřejné zábavy, jako nahotiny v museích, výběr látky při deklamacích, způsob a obsah mnohých vědeckých, neb dokonce ethickovědeckých přednášek, nemluvě o různých tingl-tanglech! Kéž by jen rodičové ve stejné péči, s jakou opatrují tělesné zdraví svých dětí, opatrovali též zdraví duševné! Kéž by všichni ve svém kruhu k tomu působili, bychom od dráždivých smyslných požitků vrátili se k čistým radostem přírody, k tichým, blaživým, srdce i cit občerstvujícím radostem u milého krbu rodinného.

Ještě jednou slova Foerstrova: „Vnější samostatnost jest krásná a dobrá, však daleko důležitější jest míti samostatné srdce, — srdce, jež zůstává čisto, když jiní všechna pouta odhazují. Proto praví se v Písmu sv.: „Drahocenná věc jest míti pevné srdce.“

— (5. Falešné zásady světa.) — Těžký boj povstává z lichých zásad světa, jež jsou vyjádřeny v různých moderních frázích: „Člověk musí se vybouřiti“, „Všechno se má okusiti“, „Dobré jest, co se líbí“, „Neupokojení pudu jest ubíjení přirozenosti“ atd. Jim propadá v naší době mládež obojího pohlaví nejsnáze za oběť. Proto výchova musí tím zřetelněji a rozhodněji učiti znáti a zachovávat vznešené a nezvratné pravdy božského zjevení. Musí naváděti dospívajícího jinocha, jenž touží po tom, by svou sílu mohl uplatniti, by ji projevil přemáháním na něho se hrnoucích pokušení, přemáháním špatných náklonností. Přebytek tělesných sil musí býti vynaložen na svědomité plnění denních povinností, především na práci, jež má býti základem jeho budoucího povolání, ať jest to práce praktická neb vědecká.

— (Zhoubné účinky běžných názorů na žádostivost.) — Bohužel, společnost a právo nestojí vždy na straně statečného. Jinoch musí ztratiti na odporu proti zlu, když vidí, že při společné vině všechna hana padá na ženu, že svůdce smí ji ponechatí jejím neštěstí a tak k vině ještě připojiti zbabělost, aniž by proto byl považován za nehodného, by pojal čisté děvče z vážené rodiny za manželku. Zdá se, jakoby právem směl pro sebe ke všemu užívati nejnešťastnějších mezi nešťastnými, nešťastnic v domech hanby, poněvadž, bohužel, stát a zástupcové lidu tato místa zkázy trpí, jež již tím, že stávají, jsou nepřímou výzvou k neřesti. Snad ještě nikdy neslyšel mladík hlasu volajícího z milosrdného srdce, že tyto nešťastnice ve většině případů prošly bolestnou cestu, než se na tato místa, aniž by o tom zplna věděly a toho byly si vědomy, dostaly — cestu bídy, bezradnosti, prvního hříchu a jeho následků, opuštěnosti, zoufání, — zatím co lehkomyšlný muž vyhledává dále nočních cest, by našel ukojení.¹⁾

Podobně i na dcery musí zhoubně působiti, když vidí a slyší, že mrav

¹⁾ Na štěstí veřejné mínění stále důrazněji protestuje proti bílému otroctví. Na čtvrté německé národní konferenci prohlásila jistá autorita: »Jedná se o barbarství, jež od všech lidí našich dob i příštích století, od zástupců morálky a esthetiky bude stejnou měrou uznáno a potíráno jako něco, co se nesmí trpěti. Pozdější generace budou snad na to pohlížeti s podobným pocitem, jako my pohlížíme na lidožroutství dosud žijících nevzdělaných národů našich dob.

neodsuzuje ženské nestydatosti a smělosti, ano že i pod rouškou humanity ji chrání, když vidí, že není hanbou dostatí muže za každou cenu.

Takové zásady jsou mámením žádostivosti a klamnou podporou štěstí, jež se přec ve všem vyhledává.

— (Pravá podpora čistoty: 4 základní cnosti.) — Chcete-li křesťanští rodičové, založiti štěstí svých dětí na pevném základě, pak hledejte je ve čtyřech základních ctnostech, jež zde dle vůle boží všechny věci pořádají a posvěcují. Tyto jsou v nejužším poměru k čistotě. Opatrnost osvěcuje cestu, učí správně pohlížeti do budoucnosti, ukazuje pravý životní cíl a mocně k němu zraky vábí. — Spravedlnost ukládá meze náruživostem srdce a smyslovým požitkům. Co slouží jen sobectví, co jiné bezodkladně do zkázy zavádí, to jest samo v sobě nemravným. — Čistota jest silou, mocí, neo-hrožeností, statečností, ona též všechny tyto vlastnosti jako podivuhodný dar uděluje. — Jest dcerou mírnosti, jež všechny lidské náklonnosti řídí, zušlechťuje a zákonům božím a Kristovým podrobuje.

— (Z á v ě r.) — Nechte, křesťanští rodičové, tyto čtyři prameny zúročňovati dětský ráj vašich miláčků, nechte je zúročňovati celý domácí život! Přivádějte proudy vody z výšin náboženských! — Buď sám charakterem, otče, bys ovládal sebe a své vášně! — Buď sama charakterem, matko, bys sama sebe zapomínajíc neznala vyššího cíle než pravé blaho svých dětí! — Buďte též jednomyšlní ve výchově svých dětí! I když vaše názory v každém případě se neshodují, nedávejte to dětem znáti. Kráčejte jednou cestou, plňte svou vznešenou povinnost. Učiňte z církve a ze školy své pomocníky a spojence. Nevystupujte nikdy v řečech neb v jednání jako jejich nepřátelé.

Pak prut dětské vůle, jenž svažován rosou náboženského vlivu a božské milosti, vypučí na tomto silném kmenu, vyroste v mohutný strom opravdového velikého charakteru, na jehož větvích budou zářiti v zářivém světle milé květy mravní čistoty.

DR. JOS. AL. OPLETAL.

Bible, Hexaëmeron: věda a víra.

(Dokončení.)

Jiný slavný geolog Roderick Impey Murchison¹⁾ (zem. 1871) mluví na mnohých místech o všemocném Stvořiteli a velebí cenu Písma sv. Geologické výzkumy jsou mu „známkami, jež nám Bůh předložil ve knize přírody“.²⁾ Častěji se veřejně zajímal o křesťanské missie.

¹⁾ Zittel str. 289., 314., 342., 347., 368., 374., 439., 449., 481., 486., 509., 524., 525., 528., 546., 568., 583., 584., 588., 602., 605., 608., 619., 672., 699., 701., 838. »Von 1831 beginnen seine berühmten Untersuchungen über die paläozoischen Ablagerungen . . .« »Im Jahre 1855 wurde Murchison, als Nachfolger von de la Beche, Generaldirektor der Geological Survey von Grossbritannien. Murchison war einer der Begründer der British Association, zweimal Präsident der geologischen und lange Jahre hindurch Präsident der geographischen Gesellschaft; Inhaber der Wollaston-Medaille; . . . er nahm in der Londoner Cesellschaft eine hervorragende Stellung ein.«

²⁾ Journal of the R. Geographical Society XXVII. Lond. 1857. CV.

O Písmě sv. a přírodě psal také americký geolog Ed. Hitchcock¹⁾ (zem. 1864), který v rozšířeném spise svém *The Religion of Geology its connected sciences* přidává se k ideám Bucklandovým a theologů. Právě tak psal výtečný skotský badatel John Mac Culloch, W. D. Conybeare²⁾ A. Sedgwick.³⁾

V Americe zemřel 14. dubna 1895 James Dwight Dana,⁴⁾ jehož zoologické a geologické práce poctěny různými cenami a on sám počítán za nejznamenitějšího geologa v Sev. Americe. Jak soudí o materialismu, značí již heslo na titulním listě jeho spisu *Manual of geology: treating of the principles of the science with special reference to Americal geological history* (4. vyd. 1896). Vedle slov Juvenalových (Sat. 14, 321) „Numquid aliud natura, aliud sapientia dicit“ uvádí slova Ciceronova (De nat. deorum 2, 38 § 98) Licet iam oculis quodammodo contemplari pulchritudinem rerum earum, quas divina providentia dicimus constitutas. Hned na první straně svého díla velebí Boha, jenž řídí vše k cíli, pod jehož zákonem a vedením prošla země svými dějinami: . . . ač nekonečný rozum vše vedl k velikému cíli, — svět pro rozum — přece země pod jeho vedením a dle jeho zákonů prodělala pravidelný běh dějinný, nebo vzrůst.“ Na konci se zmiňuje o biblické zprávě. Slyšme jeho slova: „Vypravování v bibli je proto velmi filosofické, podávajíc nám přehled stvoření. Je zároveň pravdivé a božské. Je to známkou, že On sám je původcem stvoření a bible; vysvětlení to je na první straně Písma sv. Nemůže býti rozporu mezi oběma knihami (t. j. stvořením a Písmem sv.) **velikého autora**. Obě jsou jeho zjevení ke člověku — první (stvoření) vypravuje o harmoniích, jichž původcem je Bůh, které vycházejí z hluboké minulosti a přicházejí ke své výši, když stvořen člověk; druhé (bible) učí poměru člověka a jeho Tvůrci, mluvíc o vznešenějších ještě harmoniích ve věčné budoucnosti.“

Sir William Dawson⁵⁾ (zem. 1899), arcikancléř Mc. Gill university v Montreal, předseda kanadské královské společnosti věd „byl jedním z nej-přednějších geologů Kanady, jejíž geologické výzkumy jsou z největší části jeho dílem.“⁶⁾ V jednom ze svých četných⁷⁾ apologických spisů o bibli a přírodě píše: „V přírodě je jistě skryto evangelium; vždy je hlásala, nej-

¹⁾ Zittel str. 549., 551., 764.

²⁾ Zittel str. 164., 169., 313., 449., 455., 486., 570., 571., 605., 608., 612., 659., 683., 831.

³⁾ Zittel str. 199., 314., 449., 470., 509., 524., 525., 528., 583., 584., 588., 602., 605., 701., 765. Sedgwick byl profes. geol. v Cambridge. Za své zásluhy dožil se velikých státních odměn a uznání.

⁴⁾ Zittel str. 273., 278., 290., 315., 325., 397., 409., 414., 418., 439., 442., 443., 459., 460., 477., 553., 590., 762., 824., 857. „Seine Berichte über die Geologie des pacifischen Ozeans, die Vulkane der Sandwichinseln, der Korallenriffe, sowie seine umfangreichen Werke über die Zoophyten und Crustaceen gehören zu den bedeutendsten Erscheinungen der Reiseliteratur.“ „Dana war ausgezeichnete Zoologe, Geologe und Mineraloge; seine Verdienste wurden durch die Wollaston- und Copley-Medaille und den grossen Walker-Preis ausgezeichnet. Er galt unbestritten für den ersten Geologen Nordamerikas und übte namentlich durch sein epochemachendes Lehrbuch der Geologie (4. vyd. 1896.) einen entscheidenden Einfluss auf das geologische Studium aus. Über hundert Abhandlungen, meist im American Journal of Science veröffentlicht, behandeln Gebirgsbildung, Vulkane, Entstehung und Geschichte der Ozeane, Eiszeit und andere Fragen der allgemeinen Geologie.“ Zittel str. 459.

⁵⁾ Zittel str. 363., 364., 590., 785., 798., 799., 823., 828.

⁶⁾ Wildermanns Jahrb. der Naturwissenschaften XV. 1899—1900 str. 479; srovnej: Henry M. Ami Sir John Will. Dana in *The American Geologist* XXVI. Minneapolis 1900 1—48; *Nature* LXI. London and New-York 1899—1900, 80.

⁷⁾ Na př. *Nature and the Bible* New York 1875 *The origin of the World according to Revelation and Science* 1877, 6. vyd. Lond. 1893. atd.

častěji však jsou posluchači hlušší; bylo třeba nekonečné vědy a lásky Ježíšovy, by nám bylo jasným. Bezpochyby bylo zvráceno také toto evangelium (přírody) jako evangelium křesťanské v hořké žluči od moderních pessimistických advokátů pouhého boje o život; ale duchům upřímným svítí daleko jasněji vysvětlení Kristovo, jako více těší a kojí bohatou nadějí.“¹⁾

Mineralog Jan Nep. v. Fuchs²⁾ je zakladatelem t. zv. neptunismu. Proti tehdejšímu vulkanismu, až příliš vychvalovanému, hleděl dokázatí vznik hornin z původního stavu vody cestou chemickou. Ač není vše správné co uváděl, přece jeho práce má epochální význam v genetické geologii. Jeho mineralogické, chemické a technické předměty jsou plny důležitých objevů. Zvláště si oblíbil svůj vynález stereochromii. Pracoval až do konce svého života. Ještě rok před smrtí zaznamenával své výzkumy tužkou, stářím se chvěje. Na konci svého pojednání o stereochromii se loučí se světem: „Končím práci o stereochromii. Vyžadovala více času, námahy a obětí, než většina mých prací dohromady. Mohou to dokázatí mnozí moji přátelé, z nichž mne někteří také podporovali. Můj nejhlubší dík! Především však děkuji Bohu za milost, kterou mi dal. Tomuto Dárci všeho dobra přináším v oběť vedle všeho, co jsem vytrpěl, také tuto práci! Kéž jí požehná! Omnia ad majorem Dei honorem et gloriam!“

To byla poslední slova, jež Fuchs sdělil veřejnosti. V denníku jeho čteme poznámku, o životním názoru. Mluví o veliké nehodě a dodává: „Bůh mne zamýšlí ještě jinak zkoušeti!“ Professor chemie na polytechnické škole ve Mnichově praví o něm: „V nemoci snášel svá utrpení radostně, trpělivě, jako činí praví křesťané,“ a Ringseis v nakrologu: „Fuchs žil a zemřel jsa naprosto přesvědčen o pravdivosti křesťanské své víry . . . Jeho život a smrt je zase důkazem drzé nevědomosti těch, kteří tvrdí, že vědy přírodní, zvláště geologie, odnímá půdu staré víře.“

Neptunismus dále rozvinul geolog K. G. Bischof³⁾ (zem. 1870). Jsa nejprve přívržencem hypotese vulkanistů, byl později horlivým zastancem neptunistů v hlavním svém díle „Lehrbuch der chemischen und physikalischen Geologie“. Zittel praví o něm: „jeví v díle tom obdivuhodnou znalost“, „povznesl chemickou geologii k novému, samostatnému odvětví vědeckému“. Ve svých lidových přednáškách dí Bischof stanově pro schladnutí země 353 milionů let: „Tato čísla jistě nejsou proti úctě Písma sv., kde značí dny jistě velké periody. Nepraví sv. Petr (2. ep. hl. 3. v. 8.) „jeden den u Pána je jako tisíc let, a tisíc let jako jeden den“? Zázrakem stvořil Bůh svět, zázrakem se objevila na zemi první rostlina. Pokud můžeme pátrati po příčinách zjevů, vždy půjdeme k jedné Příčině, která je mimo svět, vždy přijdeme k jednomu zázraku. Nic na zemi nemá vlastního cíle. Vše je stvořeno pro vyšší cíl. Také člověk je zde jen, aby velebil Boha a připravil se na věčnost.“ O podobných názorech mluví ve svých vědeckých dílech častěji: „o záměru Prozřetelnosti“, dle něhož „Všemohoucí“ stvořil svět. „Že

¹⁾ Cit. Ami str. 10.

²⁾ Zittel str. 247., 248., 362., 748., 762.

³⁾ Zittel str. 126., 218., 251., 254., 269., 270., 303., 306., 313., 327., 329., 361., 362., 364., 365., 376., 377., 416., 424., 432., 442., 508., 509., 524., 730., 750., 754., 762. Voda, jako chemický činitel, od něho prozkoumána. „Durch G. Bischof wurde für dies ganze Gebiet eine wissenschaftliche Grundlage geschaffen. Mit bewunderungswürdiger Sachkenntniss erläutert Bischof in seinem Lehrbuch der chemischen und physikalischen Geologie alle chemische Prozesse, welche meteorisches Wasser und wässerige Lösungen der verschiedensten Zusammensetzung im Contact mit Gesteinen oder untereinander hervorrufen können.“ (Zittel 306.).

může Všemohoucí, který stvořil svět z ničeho, jak praví genese, změnit jeden prvek v jiný, nebude nikdo pochybovatí.“¹⁾

Z protestantských geologů patřil Jind. v. Dechen²⁾ (zem. 1889) směru orthodoxnímu a Gerhart v. Rath³⁾ chtěl, aby jeho názory spočívaly na bibli, v níž denně četl a tak se v ní vyznal, jako ve svých nástrojích.

Věhlasný geolog, prof. geol. na universitě v Tübingách Bed. A. Quenstedt⁴⁾ (zem. 1889), o němž se velmi pochvalně zmiňuje O. Fraas⁵⁾ i Zittel, nejednou dává na jevo své náboženské přesvědčení. Na počátku svého díla „Epochen der Natur“ dí: „Čím exaktněji badáme, tím jsou záčátky temnější. Ano zdá se, že původní záměr Stvořitelův stále více mizí před naším zrakem, čím se více domníváme, že jsme hlouběji vnikli do jednotlivostí.“ Vývoj a změnu ve světě organickém odvozuje od vůle a řízení Stvořitelova atd. O zprávě biblické o stvoření světa mluví velmi uctivě: (ač není vše správné, co o ní praví v theologickém smyslu) „Tento obraz má v sobě tolik pravdy, že s ohledem na staré hledisko může ještě dnes tvrditi: Mojžíš byl největším geologem všech časů“.⁶⁾ Rád poukazuje na shody vypravování Mojžíšova a vědeckých výzkumů.

Mineralogem a geologem na slovo vzatým byl také Bed. Pfaff⁷⁾ (zem. 1886). Jeho spisy⁸⁾ těší se všeobecnému zájmu dosud. Rázně se postavil proti vykořisťování theorie vývojové a proti materialistům vůbec, aby „zachoval ideální statky, především víru a mravní řád světový, poněvadž je historicky dokázáno: národ, který ztratil víru v Boží řízení světa, padá v úpadek mravní“.

Žákem Quenstedtovým je Oskar Fraas⁹⁾ (zem. 1897), který praví o vzniku světa: „Od doby, kdy nám lidské myšlenky podány slovem a písmem, nemáme nedostatku spekulací o vzniku světa. Podivno! Nepokročili jsme zde ani o vlas dále, než sedm řeckých mudrců . . . Věda může zde právě tak málo dokazovati jako člověk o svém zrození. Neví nic jiného,

¹⁾ Lehrbuch der chem. und physikal. Geologie II.

²⁾ Zittel str. 217, 218, 224, 312, 402, 406, 444, 482, 487, 503, 508, 509, 510, 512, 513, 583, 604, 607, 613, 708. »Im Jahre 1841 wurde H. v. Dechen als Berghauptmann nach Bon berufen und von dieser Zeit an bis zum Jahre 1889 ruhte die geologische Erforschung von Rheinland und Westfalen vorzugsweise in der Hand dieses rastlos tätigen und scharfsinnigen Forschers.« (Zittel 509).

³⁾ Zittel str. 218, 399, 400, 402, 405, 420, 427, 729, 732.

⁴⁾ Zittel str. 220, 312, 376, 377, 521, 522, 523, 615, 616, 621, 630, 668, 669, 716, 779, 800, 803, 806, 817, 818, 820, 826, 831, 835. Na př. »In Tübingen lehrte mehr als ein halbes Jahrhundert B. A. Quenstedt, einer der originellsten, fruchtbarsten und vielseitigsten Geologen Deutschlands. Seine rastlose Tätigkeit in der Erforschung des württembergischen Bodens und seine seltene populäre Lehrbegabung verschafften ihm den Beinamen »Praeceptor Sueviae« (str. 220).

⁵⁾ Neue Jahrbücher für Mineralogie, Geologie, Paläontologie 1890 I.

⁶⁾ V díle: Die Schöpfung der Erde und ihre Bewohner Stuttgart 1882 str. 8.

⁷⁾ Zittel str. 221, 270, 271, 346, 347, 413, 418, 469, 483. 525, 527.

⁸⁾ Die Schöpfungsgeschichte mit besonderer Berücksichtigung des biblischen Schöpfungsberichtes a Die Entwicklung der Welt auf atomistischer Grundlage.

⁹⁾ Zittel str. 220, 299, 300, 312, 313, 322, 328, 400, 404, 408, 518, 522, 523, 558, 559, 617, 674, 831, 835. Na př. str. 559 „Eine wichtige Bereicherung der geologischen Kenntniss Aegyptens brachte das durch lebendige Darstellung und Reichthum zuverlässiger Beobachtungen ausgezeichnete Buch von O. Fraas „Aus dem Orient“ atd.

jistě nic lepšího, než co každý dávno již věděl: Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi!“¹⁾

H. Bruno Geinitz²⁾ (zem. 1900), rovněž jeden z vynikajících geologů 19. stol., vzdává Bohu čest ve vlastním životopise: „Nechci se vynášeti, ohlížeje se ještě jednou na dlouhý, Bohem požehnaný život. Jsa vždy zdrav, měl jsem také vždy odvahu překonati s pomocí Boží všechny překážky, jež mne měly potkati v životní mé pouti.“ R. 1898 ukončil své vzpomínky „nejvroucnějším díkem Bohu, jenž mi dopřál tak dlouhého a zdaru plného života se všemi nejvyššími poctami akademickými, vyznamenáními knížat i státních úradů.“³⁾

Podobně Karel v. Raumer⁴⁾ (zemř. 1865) kladl veliký důraz na „příšně náboženský směr ve výchově“, spojuje hluboké vědomosti s věrnou, stálou vírou a šlechtným smýšlením. Také professor geologie ve Mnichově K. F. E. v. Schafhütl⁵⁾ (zemř. 1890) veřejně dokázal, že je katolíkem z přesvědčení.

Ve Švýcařích je znám na paleontologické roli vědátor Osvald Heer⁶⁾ (zemř. 1883). Hlavní dílo o fossilním hmyzu popisuje asi 1000 druhů a je základem tohoto paleontologického odvětví. Dalšími mistrovskými díly jeho jsou Flora tertiaria Helvetiae, Flora fossilis arctica (7 kvart. sv.).⁷⁾ Jsa nemocen měl kolem lůžka různé druhy, které ještě určoval a popisoval, vroucně děkuje Bohu, že ještě může pracovati. V díle „Die Urwelt der Schweiz“ (2. vyd. Zürich 1883) praví, podtrhuje určitá slova na znamení důrazu: „Čím hlouběji vnikneme v poznání přírody, tím vroucněji budeme přesvědčeni, že jen víra v jednoho všemohoucího a vševědoucího Stvořitele nebe a země dle svého, věčně zamyšleného plánu, může rozřešiti hádanku přírody jakož i lidského života. Proto netoliko srdce lidské nám hlásá Boha, nýbrž i příroda, a teprve tehdy se nám ukáže v pravém světle a poskytne převeliký požitok pozorujeme-li z tohoto hlediska podivuhodné dějiny naší země, její květeny a zvířeny!“ V nekrologu jeho se praví: „Všemi spisy táhne se vůdčí myšlenka, vždy znovu sdůrazňovaná snaha, by něčím přispěl k poznání harmonie stvoření, k veliké cti Stvořitele . . . Zbožnost Heerova měla ráz dětské odevzdanosti do vůle Boha, v jehož bytí jako Stvořitele světa pevně věřil až do konce života. Nikdy nezačal pracovati bez pohledu k nebeskému Otci; nikdy neukončil většího díla bez vroucí modlitby diků . . . U něho byl úplný souhlas mezi přesvědčením vědeckým a náboženským.“⁸⁾

1) Vor der Sündflut. Eine Geschichte der Urwelt.

2) Zittel str. 221, 364, 489, 492, 493, 603, 607, 608, 609, 610, 689, 691, 693, 695, 696, 779, 782, 797, 804, 810, 828.

3) Leopoldina XXIV. Halle 1900 str. 59, 62, 102.

4) Zittel str. 87, 124, 126, 150, 162, 503, 571, 583.

5) Zittel str. 220, 247, 249, 367, 525, 623, 627, 631, 702, 716, 748.

6) Zittel str. 344, 348, 354, 373, 507, 518, 557, 714, 715, 783, 784, 823. »Eine ausserordentlich fruchtbare wissenschaftliche Tätigkeit entfaltete der Züricher Botaniker Osw. Heer.«

7) Velmi příznivý úsudek viz o nich Zittel str. 784. Dílo »Flora tertiar. Helv.« jmenuje Zittel »Meisterwerk«, dále: Mit seltener Sachkenntnis wusste Heer die verschiedenen Floren der Terziärzeit zu rekonstruieren, mit denen anderer Tertiärgebiete und der Jetztzeit zu vergleichen und daraus in geistvoller Weise die Temperaturverhältnisse und sonstigen klimatischen Bedingungen der Urzeit zu ermitteln. Die Resultate (»Die Urwelt der Schweiz«) erregten berechtigtes Aufsehen« atd.

8) Vierteljahrschrift der Naturforschenden Gesellschaft in Zürich XXVIII. 1883.

Také Em. L. Gruner, výtečný geolog švýcarský hledí v řeči své Dieu et la Création révélés par la géologie vyvrátiti jak patheismus Renanův, tak darvinistický názor světový a filosofii jeho.

Hle, velicí učenci, geologové a věří! Věří v Boha, jediného Boha, věří ve stvoření, vidí shodu mezi vědou a vírou! Ano, ať si nehledají dnešní filosofie, ať si nehledají vědy přírodní dnes jenom krásu nebo náboženské prvky, ať si hledají jejich zástupci pravdu,¹⁾ ať je, kde je, ať je jejich zájem čistě vědecký — vše to připouštím, ale žádám a se mnou blaho lidstva toho vyžaduje, by hledali bez předsudků, by nepřekračovali hranic vědeckých, aby nesestupovali v propasti nevědeckých hypotes — plynoucích z osobního záští, prospěchu a zaslepenosti! Pravda je jen jedna! Ať ji hledají, ale ať jdou k ní cestou vědeckou, nezatarasující příchodu k pravdě barikádami nízkého barbarství! Pak najdou pravdu, a nejen pravdu, nýbrž i dobro a krásu pravou, jak je našli jejich přemnozí předchůdci všech vědeckých oborů²⁾

¹⁾ Dr. Kratochvíl charakterisoval „Dnešní myšlenkový proud“: „Dnešní filosofie nehledá již jen krásu nebo náboženské prvky, nýbrž pravdu, ať je kde je.“ >Vych. Listy< 1907 čís. 1. str. 1. Kéž bych to mohl podepsati!

²⁾ Připomínám některá jména z 18. a 19. století: Rumford (zem. 1814), Davy (zem. 1829), Jul. R. Mayer (nar. 1814), P. Joule (zem. 1889), G. A. Hirn (zem. 1890), W. J. Macquorn Rankine (zem. 1872), William Thomson (nar. 1824), H. v. Helmholtz (zem. 1894), Krönig (zem. 1879) prosluli při určení základního zákona o zachování energie; slavní mathematici: L. Euler (zem. 1783), K. B. Gauss (zem. 1855), J. B. Pfaff (zem. 1825), A. L. Cauchy (nar. 1789, V. A. Puiseux (zem. 1883), B. Riemann (zem. 1866), slavný Hermit (zem. 1901), B. Boncompagni Ludovisi (zem. 1894), K. Dupin (zem. 1873), W. M. Drobisch (zem. 1896), F. Gilbert (zem. 1892), E. Vicaire (zem. 1901), H. Grassmann (zem. 1877), P. S. Laplace (zem. 1827); astronomové: J. Piazzi (zem. 1826), J. Inghirami (zem. 1851), F. Cecchi (zem. 1887), Fr. Denza (zem. 1894), Fr. de Vico (zem. 1848), M. Koller (zem. 1866), A. Secchi (zem. 1878), B. W. Bessel (nar. 1784), W. Olbers (zem. 1838), J. F. W. Herschel (zem. 1871), M. J. J. Leverrier (zem. 1877), H. Faye (zem. 1897), J. S. G. Santini (zem. 1877), L. Respighi (zem. 1889), J. v. Lamont (nar. 1805), K. Kreil (zem. 1862), E. Heiss (zem. 1877), J. Fr. Encke (zem. 1865), E. L. A. v. Rebeur-Paschwitz (zem. 1895), R. Wolf (zem. 1893), A. Gautier (zem. 1881), J. J. v. Mädler (zem. 1874); fysikové: A. Volta (zem. 1827), A. M. Ampère (zem. 1836), M. Faraday (zem. 1867), L. Galvani (zem. 1798), Coulomb (zem. 1806), H. Chr. Ørsted (zem. 1851), J. E. Maxwell (zem. 1879), W. v. Siemens (zem. 1892), a W. Weber (zem. 1891), A. Fresnel (nar. 1788), J. Fraunhofer (zem. 1826), A. H. L. Fizeau (nar. 1819), L. Foucault (zem. 1868), E. Ketteler (zem. 1900), Sir G. G. Stokes (zem. 1903), J. B. Biot (zem. 1862), J. Babinet (zem. 1878), V. Regnault (zem. 1878), K. P. Desains (zem. 1885), C. M. Despretz (zem. 1863), C. A. Becquerel (zem. 1878), J. A. F. Plateau (zem. 1883), P. G. Tait (zem. 1901); chemikové: A. L. Lavoisier zem. 1794, J. Dalton, zem. 1844, J. Verzelius, zem. 1848, Klaproth, zem. 1817, L. N. Bauquelin, zem. 1829, L. J. Thenard, zem. 1857, J. B. A. Dumas, zem. 1884, Th. J. Pelouze, zem. 1866, P. J. Pelletier, zem. 1842, J. v. Liebig, zem. 1873, M. E. Chevreul, zem. 1889, J. A. Chaptal, zem. 1832, Chr. B. Schönbein, zem. 1868, K. A. Wurtz, zem. 1884, K. Friedel, zem. 1899, Henri Sainte-Claire Deville, zem. 1881; geografové: K. Ritter, zem. 1859, M. F. Maury, zem. 1873, Freycinet, A. T. d'Abbadie, zem. 1878; mineralogové: R. J. Hany, zem. 1822, J. N. v. Fuchs, zem. 1856, Fr. S. Beudant, zem. 1852, J. F. L. Hausmann, zem. 1859, E. Mallard, zem. 1894; geologové ještě: P. Merian, zem. 1883, B. Studer, zem. 1887, A. Lossen, zem. 1893, W. Waagen, zem. 1900; fyziologové: J. Müller, zem. 1858, Th. Schwann, zem. 1882, B. A. Spring, zem. 1872, D. B. Eschricht, zem. 1863, R. Wacner, zem. 1864, A. W. Volkmann, zem. 1877, K. v. Vierordt, zem. 1884, G. A. Spiess, zem. 1875, Ch. G. Th. Ruete, zem. 1867, Th. L. W. Bischoff, zem. 1882, Cl. Bernard, zem. 1878, M. J. P. Flourens, zem. 1867, Sir Ch. Bell, zem.

Kdo studuje různé theorie geogonické, odvozené z pozorovaných fakt a spočívajících na přírodních zákonech, nemá tím zateňovati tradice nejstaršího lidstva. V ní zaujímá první místo zpráva Mojžíšova o posloupném vývoji světa vůbec a země zvláště. Všichni, již si váží slov Písma sv., vědouce, že jsou to slova zjevení božího, hledí poznati stálou shodu, která býti musí mezi výzkumy vědeckými a mezi pravdami zjevenými. Je samozřejmo: nemůže býti opravdové kontradikce mezi zjevením, které jednou pro vždy je jako faktum dokázáno a mezi pravdami, jež tvrdí věda. Dnes, bohužel, jsou i mezi vzdělanými, kteří — ne bez řečnického umění — se snaží dokázati opak, neshodu, již prý nelze odstraniti, matouce tak a svádíce, odvádějící od víry nevzdělané, slabochy, kteří se těmi otázkami zabývati nemohou.¹⁾

Bylo by chybným chtíti definovati vědy přírodní a luštiti jejich otázky pouhým textem Písma sv. Ale právě tak by bylo chybou zaváděti nové výklady Písma sv. podle problematických, nerozluštěných otázek přírodních věd. Může se podati nový výklad, ovšem ne absurdní, má-li se dokázati shoda mezi zaručenou pravdou přírodní a jinou zjevenou. Mezi těmito dcerami první Pravdy nechybí shoda jistě! Shledají-li zástupcové vědy, že je nějaký výklad nesprávný, ať netvrdí, že Písmo sv. nesouhlasí s vědou! K takovému závěru oprávněni nejsou! Mohou nanejvýš říci: Výklad tím nebo oním podaný, je nesprávný, ale nic více!²⁾

Ve zprávě Mojžíšově, kdo nechce srovnávati jejich slov s vědeckými výzkumy, přidrž se výkladu:

Budiž (světlo atd.)! značí Boží moc; název tvorů — Boží vládu; rozlišení a výzdoba světa — moudrost Boží; požehnání — Prozřetelnost Boží;

1842, L. Pasteur, zem. 1895, J. B. Carney, zem. 1899, R. Th. H. Laennec, zem. 1826, G. L. Bayle, zem. 1816, D. J. Larrey, zem. 1842, Jos. Hyrtl, zem. 1894 atd.; zoologové a botanikové: Chr. G. Ehrenberg, zem. 1876, K. A. v. Baer, zem. 1876, L. Agassiz, zem. 1873, P. J. van Beneden, zem. 1894, B. A. L. Vicomte du Bus de Gisgny, zem. 1874, B. Altum, zem. 1900, A. David, zem. 1900, P. Heude, zem. 1902, P. A. Latreille, zem. 1833, J. Th. Lacordaire, zem. 1871, byl bratr známého řečníka, A. Förster, zem. 1884, K. F. von Martius, zem. 1868, Fr. de Paula v. Schrank, zem. 1835, K. A. Agardh, zem. 1859, P. E. Voissier, zem. 1885, Alex Braun, zem. 1877, J. W. A. Wigand, zem. 1886, F. v. Müller, zem. 1896, J. Leunis, zem. 1873, Fr. de Paula Hladník, Slovinec, zem. 1844, Fr. Castracane degli Antelminelli, zem. 1899, F. Parlatore, zem. 1877, M. Westermaier, zem. 1903, náš nezapomenutelný Dr. Formánek atd. A z přívrženců theorie vývojové de Lamarck, zem. 1829, É. G. Saint-Hilaire, zem. 1844, (na Darvina se nevěrci odvolávati nemohou), W. Waagen, K. A. Lossen, A. David, Quenstend, A. Braun, Dana, Gray, Lyell a přítel Darwinův G. J. Romanes, zem. 1894 — všichni věřili v Boha, člověka z theorie vývojové vyjímali! — Laskavý čtenáři! Pouze tato jména přehledna, neslyšíš vnitřní hlas: Náboženské přesvědčení staví vědu, dojde ke pravdě a nevěra (jejíž zástupce netřeba uváděti) se ponejvíce spokojuje činností negativní, by božila? Hle, velicí zástupcové přírodních věd — s náboženským přesvědčením! -- -- (Kdo se chce blíže seznámiti se zásluhami a věrou v Boha jmenovaných učenců viz citované dílo Knellerovo!)

¹⁾ Připouštím, že obhájeví víry někdy chybili odsuzující výzkumy přírodních věd, aniž by jich byli prozkoumali. Ale také mi nikdo neupře, že se nejednou snažili zástupcové věd a snaží, vedeni pýchou a vášní, vykořistiti jistých neurčitostí náboženských nebo špatně volených slov proti obhájevcům víry, jen aby mohli odstraniti náboženství!!

²⁾ Viz také slova Lenormantova a v. Hummelauerova citovaná Fonck str. 56. o poměru víry ke vědě, nebo E. Wasmann Die moderne Biologie und die Entwicklungstheorie str. 305—311. Freiburg 3. vyd. 1906.

approbace — vybidka ke chvále Boží; odpočinek — arcityp božího kultu u tvorů; podobnost mezi Bohem a člověkem — pouto, jež vede rozumné tvory ke Stvořiteli. S tím spojuje Mojžíš zmínku, jak posloupně vzniklo veliké dílo vesmíru. Vše dá se uvést v následující hlavní body: Všemohoucí mohl vše stvořit v jednom okamžiku; chtěl však, aby se dalo stvoření posloupně, pokud možno silami, jež Bůh tvorům dal. Naši zeměkouli, jejíž vývoj zvláště zajímá člověka, znázornil Mojžíš jako hmotu chaotickou, osvětlenou velikým rozptýleným světlem. V posloupném vývoji země a zvláště ve stvoření bytostí ústrojných stanovil Bůh zákon, aby tvory jednoduché a nedokonalé vznikly dříve než dokonalejší a s ústrojím složitějším. Při tom zachovává i nutné podmínky bytí t. j. by jednotlivé rody a druhy vznikly tehdy, kdy měly vše připraveno pro své bytí. Na zemi z části suché, počaly růsti byliny. K živočichům ve vodách přidružili se jiní oživující pevninu a vzduch. Konečně stvořen člověk k obrazu a podobenství Božímu, by vládl pevnině i moři . . . Toto stvoření zdokonalilo a korunovalo říši živočišnou. Princip rozdělení je mravně náboženský, jeví se v podivuhodném rozvedení věštcově; není však přírodě principem cizím. Rozdělení není věcně libovolné, nýbrž odpovídající skutečnému pochodu stvoření. (Ideální konkordismus!)

Kde je zde něco, prosím pěkně, co je v odporu s přírodními vědami? Ale Mojžíš praví, že se vše událo v šesti dnech a epochy geologické vyžadují staletí, namítne někdo. Připomínám: Již v první době křesťanské, kdy o t. zv. rozporu nebylo ani zmínky, praví velcí učitelé církevní výslovně, že den Mojžíšův má se rozumět v širším slova smyslu jako epocha! Sv. Augustin (4. stol.) již vysvětloval,¹⁾ že Bůh tvoře vesmír, stvořil některé tvory ve stavu dokonalejším, jiné toliko v příčinách, z nichž se měli vyvinouti. Popis stvoření v 6 dnech není dle téhož sv. Augustina ničím jiným, než vypočítávání zvláštní různých tříd a druhů tvorů, by lépe bylo patrné, že vše vyšlo z ruky Boží. Církev katolická nikdy těchto a podobných výkladů nezamítla. Dovoluje svým theologům zkoumati a bádati o stvoření v šesti dnech, ba považovati je třeba jako výsledek prorockých vidění, buď bezprostředně daných auktorovi inspirovanému, nebo tomu, od něhož přešla tradice až k Mojžíšovi. Mojžíš se vskutku odvolává na primitivní zjevení Boží, přijaté od prvních rodičů, tradicí zachovaných od pokolení k pokolení až k době Mojžíšově. Je-li zpráva sestavena dle chronologického pořádku vývoju posloupných, anebo jednoduše dle jakéhokoli logického, je dosud výklad volný. Ano, vykládá se celé vypravování v 6 dnech pouhým viděním,²⁾ v němž Bůh zvolil symbolismus šesti dnů, by sdůraznil posvěcení sedmého dne v týdnu. Mojžíš se tu nechce ukázati ani jako astronom ani jako geolog, nýbrž vůdcem a zákonodárcem israelského národa, by věděl, že Bůh, Pán světa stvořil vše z ničeho, udává hlavní díla Boží.

Přece však srovnávajíc zprávu s fakty kosmickými a geologickými, vidíme prazvláštní souhlas, zvláště prohledneme-li na bájky národů o vzniku světa, nebo na mínění starých filosofů. Souhlas hlavně v pěti bodech:

- a) svět stvořen ve stavu velmi nedokonalém, všechny prvky pomíchány;
- b) země se posloupně vyvíjela, nejdříve se oddělila souše od vod;
- c) světlo bylo dříve, než se ukázalo slunce a měsíc; to se srovnává s formací azoickou u geologů, v níž se massa zemská, odtržená od massy světa, pokrytá velmi hustými mlhami, velmi se ohřála chemickou

¹⁾ De Genesi ad lit. IV. 1 a 23 Civ. Dei XI. 7.

²⁾ O vidění Adamově viz na př.: Hummelauer str. 81. násl.

akcí elementů (stahujíc se) a měla vlastní světlo. Schladnuvši zase z 2000° na 250° utvořila pevnou vrstvu (granit, prarula atd.); zřídly, zmizely mlhy a objevily se slunce, měsíc a hvězdy;

- d) nejdříve vznikly nižší rostliny, pak nižší zvířata; odpovídá paleozoickým a mesozoickým formacím geologů, v nichž jsou jen t. zv. rostliny tajnosnubné [calamites (tajnosnubné cevnaté až 12 m vysoké), sigillaria (fossilní druh tajnosnubných), lepidodendra (jsou také fossilní druhy: Lep. rugosum, L. veltheimianum, L. rimorosum a j.) atd.];
- e) konečně stvořena zvířata ústrojnější a člověk, o čem zase svědčí formace třetihor a čtvrtohor:

Právem dí tedy Ampère: „Mojžíš byl buď geologem naší doby, nebo Bohem osvícen! a Cuvier: „Podal kosmogonii, jež den ode dne se podivuhodně potvrzuje.“

Ke shodě jsou cesty různé. Víra ponechává široké pole k bádání! Ale, jak praví Dr. Hejčl: „Pravá věda musí být bez předpoklů!“ Bohužel, nedá se popřít, že mnozí moderní vědátory, v theologii naprosto nic, nebo málo obeznaří, přehánějí výzkumy přírodních věd a zaměňují pouhé domněnky s určitými, zaručenými fakty, prohlašující za vědecký výzkum theorie, domněnky často bezdůvodně pojaté, nebo aspoň špatně, nedostatečně sdůvodněné fakty, nebo nesprávně z fakt odvozené, nebo konkludují více než objektivně mohou. Podobných příkladů je až příliš mnoho. Nahledněme jen do apologetických spisů! Nutným následkem a žalostným takového přehánění je nedůvěra k těmto vědám u těch, kteří se právem diví, jak se dnes zamítá jako špatná, bezdůvodná domněnka, co včera platilo jako naprosto zaručený výzkum vědecký. Sami nemohou zkoumat, co „učenci“ tvrdí.¹⁾

Z celého pojednání je patrné, jak je chybným se domnívat, že přírodní vývoj bytostí je zjevením vyloučen. „Ideu posloupné transformace rozumně a mírně vzatu můžeme srovnati s rozumem i náboženstvím“, píše sám Secchi.²⁾ Když r. 1866 slavila belgická akademie své padesátileté obnovení mluvil nám již známý d'Omalus, tehdejší ředitel

¹⁾ O křesťanství, pokroku vědy, ocenění vědy, zneužití vědy jedná dílo F. Pesch Die grossen Welträtsel 3. vyd. 1. sv. Freiburg 1907 str. 1—7.

²⁾ Slavný geolog A. de Lapparent praví: „Organický život nevznikl na naší zeměkouli progressivně a nenáhlou evolucí nižších organismů, nýbrž (jak dokazují geologická fakta) se objevují typy úplně dokonalé bezprostředně dle okolností té doby. Ba tyto prvotní typy byly identické na celém povrchu zemském. (Traité de geologie Paris 1885 str. 1471.) Podobně Secchi: „Skutečně, nemínil-li se (theorií vývojovou), že vše povstalo pouze vrozenými a vlastními silami hmoty, nýbrž připustil-li se, že tyto síly nejsou odjinud leč od první Příčiny, která hmotu stvořila, dala jí moc provésti jisté účinky, pak není vnitřního odporu věřiti, že se bez nové síly mohou vyvinouti určité organismy a sice tak, že z jednoho vznikl druhý, jsa příčinou bytí od sebe sama rozlišných. Od theoretické otázky je docela jinou otázkou praktická: Byla posloupná transformace skutečně? —! Dnes je dokázáno, jak uznávají sami nadšení transformisté, že geologie nepodává nám důkazu k takovému vývoji.“ (V díle Grandezza del Creato.)

Ale obhájeví theorie descendenční se domnívají, že mohou dokázati vývoj celého vesmíru bez Boha! Marné pokusy! Praví učenci proti nim svědčí, poněvadž to odporuje nejen pravdám zjeveným, nýbrž i faktům! V tom smyslu nemůžeme ustoupiti! Nemůžeme ani z důvodu, který udává Dr. Nábělek: „I dle theorie evoluční nebylo by pokrokem zamítati podklad náboženství pravého, víru v Boha — vždyť vývojem vyšším prý k ní dospěl ze stavu zvířecího; bez ní vrátil by se zpět — a to přece by bylo spíše zpátečnictvím!“ (Vych. L. 1906 čís. 9., 10. str. 380). Chceme jíti s vědou, ale na základě fakt, ne domněnek! (Srovnej o evoluci spis Wasmannův Die moderne Biologie und die Entwicklungstheorie str. 204—302, jeho poslední přednášky v Berlíně atd., nebo Instinct und Intelligenz im Tierreich 2. vyd. 1899. Freiburg anebo Dr. J. Reinke. Die Welt als Tat 1. vyd. Berlín 1901.

odboru věd přírodních, o poměru mezi vědou a vírou. Rozhovořil se o různých fásích boje, který je historicky mezi professory vědy a víry, dokazuje že skutečné opposice není. Vše možné připouštíje badatelům připouštíje badatelům přírodních věd bez porušení práv víry přišel k různým námitkám proti kosmogonii Mojžíšově, proti potopě, jednotě lidstva atd. Dokázal, že není opposice mezi zaručenými fakty vědeckými a pravdami zjevenými. „Připustme také,“ pravil, „že se naši myslí zdá trochu nesnadným představit si existenci nehmotného Boha, všemocného Stvořitele vesmíru, ale mnohem nesnadněji si představíme existenci světa a jeho podivuhodný řád bez existence všemohoucí Bytosti. Proto ani věda, ani rozum nemohou odepřítí svého souhlasu základním pravdám! Závěrem nám budiž,“ ukončil svou řeč, „já neváhám ani okamžik tvrditi, že dle mého přesvědčení není pravé opposice mezi naší věrou náboženskou a přítomným stavem přírodních věd. En résumé, je n' hésite pas a dire, qu' il n' existe, à mes yeux aucune opposition réelle entre nos croyances religieuses et les démonstrations données par l' état actuel de scinces naturelles.“

Tak soudí také nekatoličtí učenci, o jichž vědecké autoritě nemůžeme pochybovati! Slavný Lord Kelvin (Prof. W. Thomson) dí: „Velmi snadno zapomínáme ve svých mechanických dedukcích, že jsou omezeny vůlí Stvořitelovou, kde se objevuje člověk, rostliny, živočichové a všechny organismy země, pro jichž bytí nemůže věda podati jiného důvodu, nežli svobodnou vůlí Stvořitelovu!“¹⁾

Vidíme tedy, jak příroda a zjevení souhlasí, jak se objímají, jak víra povznáší a dodává autority vědě, když obě přírodu i zjevení pozorujeme ve světle vědy prosté všech předsudků, prosté jednostranného vzdělání duševních schopností, prosté zpupného rozkazu vůle! Neprávem vytýká se křesťanské vědě, že není svobodnou v bádání, jediné proto, že uznává křesťanské dogma!

Církev nepřekáží vědě a její poznatky **zaručené ráda přijme!**²⁾ V základních, božských naukách ustoupiti nemůže! Jest-li to je solí v očích zástupcům vědy, dokazují tím jen tvrdšíjnou, nevědeckou demonstraci. Zřejmým dokladem je hexaëmeron. Ač je jisto, že se neproviní proti pražádnému rozhodnutí církve, kdo vidí v hexaëmeru, přese všechny shody s geologií, jen básnicko-náboženský opis

¹⁾ On mechanical antecedents of motion, heat and light. Mathematical and physical papers by Sir William Thomson II. Cambridge 1884 (37-38).

²⁾ Pius X. praví v Litterae Apostolicae: Quoniam in re biblica 27. března 1906.: „Ad Testamentum Vetus quod attinet fructum capiens (praeceptor) ex iis rebus, quas recentiorum investigatio protulerit seriem actarum rerum quasque hebraeus populus cum aliis Orientalibus rationes habuit, edisseret“ (Peters str. 14) a to tím spíše, ježto církev vidí, jak se dnes na Písmo sv. utočí. Pius X. v Litt. Apost.: Scripturae sanctae dí: „hoc tempore, quum cum maxime divinae revelationis fideique fontem (t. j. Písmo sv.) videmus ab intemperantia humanae rationis passim in discrimen adduci“. (Peters str. 48.) A najde-li se nějaká neshoda, zvláště ve věcech historických, slyšme odpověď Knabenbauerovu: „Wenn aber manchmal angegeben wird, dass ein Widerspruch sich ergebe zwischen den Angaben der Bibel und Berichsten der alten Denkmäler: auf welcher Seite liegt der Fehler? Sind alle alten Denkmäler in allem, was sie sagen ohne alle Ausnahme wahrheitstreu? Das kann niemand behaupten! Sind die betreffenden Bibelstellen richtig erklärt? Ist die Möglichkeit eines Versehens der Abschreiber ausgeschlossen? Ist der Text des inspirierten Schriftsteller unverletzt, unverkürzt, ohne Zugabe uns überliefert...?“ (Stim. aus M. L. 1894. str. 142).

článek víry, dle schopnosti národa israelského podaný: „na počátku stvořil Bůh nebe a zemi“, přece jsou, již i tomu se protíví — atheističtí modernisté! Jsou vědátory? Jsou učenci? či lépe: jednají vědecky? — Rozhodni čtenář sám! Zůstane-li někdo při allegorii a nežádá vysvětlení, kde dle podstaty věci samé není možné, pak uznali také akatoličtí a radikální badatelé Lotze, v. Baer, Häckel, Strauss a j., že rozvoj kosmu, přírodní vědou spekulativní dnes uznáný se v celku kryje s posloupným rozlišováním ve zprávě biblické. A jak uznávají její vznešenost! Häckel praví: „Zvláštního úspěchu Mojžíšových dějin o stvoření nelze si vysvětliti pouze z jejich spojení se židovským a křesťanským náboženstvím, nýbrž také skutečně z nádherného, jednoduchého a přirozeného pochodu ideí, které jimi vanou.“¹⁾ Strauss: „Srovnajíce vypravování Mojžíšovo o dějinách stvoření s kosmogoniemi jiných starých národů, shledáme, jak je důmyslnou při všem svém dětinství, a budeme na ni pohlížeti s úctou a zalíbením!“²⁾ A. Dodel: „Theorie Mojžíšova o stvoření je skutečně nejgeniálnější a nejvelkolepější ze všech zázrakových teorií. Proto ji podrželi po celá tisícletí kulturní národové . . .!“³⁾

Vznešenost její uznávají tedy i zarytí nepřátelé.

Jakou cenu máme my jí připsati? Předně nábožensko-theistickou! Připomínám znova s důrazem: Zpráva nepodává, jakými prostředky přirozenými, nebo jak Bůh stvořil svět, nýbrž že Bůh stvořil svět t. j. hmota není věčná,⁴⁾ nýbrž povstala z vůle Boží v jednotlivých fásích. Tak je zde místo i pro theorii Darwinovu, geologii Lyellovu i hypotesu Kant-Laplaceovu. Číslo šest ve fásích je typem náboženské věty: Světiti sobotu (u křesťanů neděli) bez ohledu, zda je typologie původní, či pouze daná od původce zprávy. Vše platí, přijmeme-li přírodní poznatky jako zaručené. Ať se poznatky rozšíří jak chtějí, zůstane vždy naše vědění neúplné, ježto kosmu a jeho záhad rozum lidský neobsáhne! V pevném rámci tékají theorie . . . Konečné rozhodnutí o vzniku kosmu je možné snad až v posledních dnech, kdy se také náležitě ocení zpráva Mojžíšova! Jeho význam náboženský, pevně, jasně určený může a musí křesťanům zvláště dostačiti. Platí zde i slova Güttlerova: „Kdo chce se přidržeti některé theorie, nebude míti paleontologických obtíží. Skeptik se musí spokojiti aspoň tím, že je shoda možná mezi paleontologií a biblí.“

Důvod, proč brojí „svobodomyslní“ proti Písmu sv., označuje velmi pěkně slavný matematik Euler: „Co se týče námitek svobodomyslných lidí, a jimi stanovených zdánlivých odporů, jež Písmu sv. vytýkají, podotýkám, že není ani jediné vědy, proti níž by se nemohly podati námitky stejně závažné, ba ještě vážnější!“ Ač je geometrie (užívá příkladu) vědou, jež nepřijme, co se nedá docela jasně odvoditi z prvních zásad, přece někteří proti ní všelicos ústípně namítali, by ji oloupili o vědeckou jistotu. „A jakým právem žádají svobodomyslníci, bychom docela odhodili Písmo sv. pro některé obtíže, jež nejsou ani tak závažny, jak ony, jež se dály proti geometrii? To je jistým znamením, že tito lidé nejednají z lásky k pravdě, nýbrž z docela jiných nečestných důvodů!“ Kdo chce — jedná jinak! Vůle!!

¹⁾ Natürl. Schöpfungsgeschichte 1868 str. 29.

²⁾ Der alte und neue Glaube str. 16.

³⁾ Die neuere Schöpfungsgeschichte etc. str. 8.

⁴⁾ O hmotě a jejích silách viz T. Pesch Die grossen Welträtsel 1907 str. 141—498.

„Ač je jaksi zastřeno udání fakt vývoje zemského ve zprávě o stvoření“, praví Waagen, „a bylo třeba geologie, by zjistila pravou jejich hodnotu, přece překvapuje faktum, že byly zapsány takové údaje o vývoji zemském o tisícletí dříve, než začalo studium geologické, údaje, o nichž myslím, že souhlasí v podstatě s ději, které určila geologie s takovou námahou; tak překvapuje, že skoro přesahuje sílu pojmů obyčejného člověka. Zvláště uvážíme-li, že se jedná o děje a zjevy dřívější než člověk byl a tudíž historické podání je naprosto vyloučeno.“ „I když se přidržíme mínění, že zpráva není od Mojžíše, nýbrž snad vynikla teprve až v době královské, údiv se nezmenší. Je nemožno, by v době mezi Mojžíšem a dobou královskou pokročily studie přírodovědecké tak, aby mohl původce svou zprávu sestavit pouze na základě přírodo-historických studií.“ Je vůbec nanejvýš pravdě nepodobno, že by někdo ve starověku dospěl k takovým výsledkům induktivní methodou, poněvadž tehdy ani valně nepřemýšleli ani nezkoumali.“ „Prozatím nemáme jiného slova pro přednosti, jež uschopnily původce zprávy, by náležitě poznal a přiměřeně chápal fakta v dějinách vývoje zemského, než — zjevení.“ Exegeta Holberg dí: „Zpráva o stvoření nemůže býti výsledkem lidského přemýšlení. Může ovšem člověk vyjádřiti nějakou domněnku o vzniku světa. Nemůžeme však najíti důvodu, proč by rozumně myslící člověk tak formuloval zprávu, jak je v hexaëmeru. Způsob vypravování, forma rozdělení ukazují, že je to člověku nemožno. Kromě toho učí dějiny, že lidstvo v té době, z níž je hexaëmeron, nepěstovalo přírodovědeckého bádání a filosofického přemýšlení tak, jak bylo nutné k představě o vzniku a vytvoření světa. Proto mohla zpráva o stvoření vzniknouti jen z nadpřirozeného zjevení.“

Cenu literární zprávy biblické oceňuje Waagen: „Za všech okolností jeví se biblická zpráva o stvoření jako dílo literární, docela výmínečné a musím se diviti národu, který od prvního šera lidské kultury zaujal takové postavení, a podal takové plody! Zpráva ta neuspokojuje toliko po tisícletí mladistvá srdce jednotlivých individuí, nýbrž i národů! Zprostředkuje jim poznatky nejvyšších pravd, ano po tisícletích musí učenec doznati, že zpráva o stvoření obsahuje údaje, které mohou jen potvrditi nejobtížnější údaje jiných oborů! Věru, nebylo nikdy většího a přednějšího plodu, tak dlouho trvajícího na kolbišti literárním!“

Končím slovy astronoma A. Müllera: „*Pokrok přírodních věd, jejich prohloubení není překážkou katolické víry; naopak, čím lépe poznáváme, jak podivuhodně příroda jedná, jak podivuhodně se v ní vše děje, tím spíše a lépe chápeme Boží moc v ní. Náboženství prostřed lidských věd, je jako vítězná královna!*“

Ano náboženství „kraluje pro pravdu, tichost a spravedlnost! Trím Tvůj, Bože, trvá na věky věků!“ (Žalm 44 v. 5. 7.)

Poloviční poznání přírody odvádí od pravdy; důkladné, hluboké poznání přivádí k pravdě! Nebojme se! Pravda zachraňuje, neusmrcuje! Otevřete jí brány!¹⁾

Sacra Scriptura est schola coelestis, instructio vitalis, auditorium veritatis, disciplina certissime singularis !!

¹⁾ Lev XIII. pravil; „Katolická církev se pravdy nebojí!“ a biskup E. Le Camus: „Postupujme skromně v před, buďme syny své doby, bychom překonali špatnou vědou zkažený a nerozumně soudící svět, žijíce dle víry, o níž musíme souditi rozumně!“

Toť vítěz, který přemáhá svět: naše víra!“ — (Cituje Peters str. 16.)

Prosím lask. čtenářů, by si znova prostudovali pojednání Dra Nábělka. „Vych. L.“ 1906 str. 374—380.

Dr. JOS KRATOCHVIL.

Filosofo Seneky rozprava o krátkosti života.

(Dokončení.)

4. Co říci o těch lidech, kteří zaměstnání jsou skládáním, posloucháním a odříkáváním písníček a kteří hlas, jehož správný postup tak překrásně a jednoduše příroda zařídila, různými nepotřebnými modulacemi převrací, kteří prsty stále bubnují, měříce tak nějaké písně, anebo kteří, i když k vážné nebo často zarmocující věci jsou povoláni, pobručují si tichou melodií? Nežijí v prázdní, nýbrž v bezúčelném zaměstnání.

5. Nechci věru pokládati za prázdeň ani hostiny jejich, když vidím s jakou bedlivostí pořádají své stříbro, jak bedlivě podkasávají spodní šat smilných svých chlapců, jak zvědaví jsou, jak podařila se kuchaři černá zvěřina, s jakou rychlostí na dané znamení služebníci k postuže běží, s jakou umělostí rozkrajuje se ptactvo, aby kusy nebyly příliš velké, jak okamžitě utírají nešťastní hoši vývrhy opilých: Takovými věcmi pomáhají si k slávě elegance a nádhery a až tam dospívají ve své zvrácenosti života, že ani nejedí ani nepijí bez vedlejších úmyslů.

6. Ani ty nemíním počítati k lidem v prázdní žijícím, kteří na sedadlech neb nosítkách sem a tam se dávají nositi a čekají na hodinu svého pohybu, jako by toho nesměli zanedbati, které někdo jiný musí připomínati, kdy se mají umývati, kdy koupati, kdy jisti, a kteří přílišnou zemdleností zženštilého ducha až tam dospívají, že sami sebou nejsou s to poznati, zda mají hlad.

7. Slyším o jednom takovém požitkáři, možno-li nazvati požitkem, když zapomíná, co náleží k obvyklému lidskému životu, že když na rukou z lázně byl odnesen a posazen na sedadlo, otazoval se: „již sedím?“ O takovém člověku, který neví, zda sedí, můžeš souditi, že ví, zda žije, zda vidí, zda v prázdní jest? Nelze mi snadno říci, zda více jest politování hodn, nevěděl-li to skutečně neb stavěl-li se, že to neví.

8. Na mnohé věci takoví lidi opravdu zapomínají, ale při mnohém se i přetvářejí. Oni těší se z některých poklesků, jako by to byly důkazy jejich štěstí. Jim zdá se, že jen lidé příliš nízcí a pohrdaní vědí, co činí: zde viz, že mimové (herci) mnoho musejí nalhávati, když předstírají rozmařilost. Ba věru oni více vynechávají než předstírají a v tomto jedině na takové věci genialním věku, takové výše dostoupila řada neuvěřitelných neřestí, že vytýkati můžeme hercům nedbalé jich podávání. Je opravdu někdo, kdo tak daleko zašel v požitkářství, že druhému musí věřiti, zda sedí?

9. Takový člověk nežije v prázdní, pro něj musíme najíti jiné pojmenování: on churaví ba mrtev jest. V prázdní žije ten, kdo je si vědom své prázdne; onen však jen napolo žije když potřebuje tlumočnicka, aby vnímal stavy vlastního svého těla. Jak může takový člověk býti pánem nějakého času?

Hlava XIII.

1. Daleko by nás vedlo, kdybychom sledovali jednoho po druhém z těch, kteří život protrávili hrou v kostky nebo v míč nebo vyhříváním se na slunci. Nežijí v prázdní ti, jimž mnoho námahy působí vášně. Nikdo též nepochybuje, že onino nic vlastně při vši své pili nekonají, kteří oddávají se nepotřebným studiím literárním, jichž také již u Římanů jest velká řada.

2. Řekové trpěli tou nemocí, že zkoumali totiž, kolik měl lodic Ulyxes, zda dříve napsána byla Ilias či Odyssea, zda pocházejí od téhož autora a jiné věci stejného významu, které zachováš-li u sebe nic neprospějí, projevíš-li je, nezdaš se tím moudřejší, ale obtížnější.

3. Ějhle, také Řimany uchvátila marnivá snaha učiti se věcem zbytečným. V těchto dnech jsem slyšel, kterak kdosi přednášel, co každý z římských vůdců poprvé učinil: v bitvě námořské poprvé zvítězil Duillius, v triumfu slony vedl poprvé Curius Dentatus. Ovšem tyto věci, ačkoliv k pravé slávě nesměřují, týkají se aspoň příkladných děl našich občanů. Neprospívá sice takové vědění, dovede však přece zdržeti nás od klamně marnosti.

4. Také otázku po tom, kdo Řimany první k tomu přiměl, aby na loď vstoupili, odložme. Byl to Claudius, nazvaný proto Caudex, ježto u starých caudex značilo sloučení mnoha desek, odkudž zase veřejné tabulky slují codices a také lodí, jež dle starého zvyku převoz po Tibeře obstarávají, nazývají se codicariae.

5. Stejně asi ceny jest i to, že Valerius Corvinus první dobyl Messany a první z rodiny Valeriů, ano jméno dobytého města na něho bylo přeneseno, nazýval se Messana a že, když po čase lid změnil písmenka, slul Messalla.

6. Zdaž i o tom má někdo bádati, že první L. Sulla ukázal v cirku nespoutané lvy, když v jiných dobách spoutání byli ukazováni, ježto král Bocchus poslal lukostřelce, aby je skolili? I toho možno nechati. Zdaž je v tom něco důležitého, že Pompejus první předvedl v cirku boj osmnácti lvů, k čemuž zločinci jako k bitvě byli připuštěni? Náčelník obce a jak pověst hlásá, mezi starými velmoži proslulý dobrotou, pokládal to za podivuhodný druh divadla novým způsobem utráceti lidi. Bojují? To není dosti. Zápasí? To nestačí: obrovskou tíží zvířat jsou rozšlapáváni.

7. Lépe by bylo zapomenouti na takové věci, aby později nějaký mocnár se z toho nepoučoval a nezatoužil po takových nelidskostech. O jak převelice zatemňuje mysl naši veliké štěstí! Onen pokládal se tehdy za vyvýšeného nad přírodu, když předhazoval takové spousty nešťastníků šelmám pod jiným sluncem zrozeným, když bitvu sváděl mezi živočichy tak různými, když před očima národa římského tolik krve proléval, brzy pak nutili jejich těl ještě více vylévati. Týž muž sklamán později nevěrou alexandrijskou, vydal se posléze otroku k probodnutí, tehda teprve porozuměv marnivé slávě svého příjmení.

8. Než abych se tam vrátil, odkud jsem se uchýlil, ukáži, kterak stejně i jiní zbytečností pili věnují: týž (nahore zmíněný) spisovatel vypravoval, že Metellus zvítěziv na Sicílii nad Puny, byl jediný mezi Řimany, který vedl před triumfálním vozem 120 zajatých slonů. Sulla byl prý poslední z Římanů, který rozšířil volné místo podle hradeb městských, které dle zvyku starých nikdy nebylo rozšiřováno, při dobytí území provinciálního, nýbrž jen italského. To věděti, jak onen tvrdil, více prý prospívá, než že Aventin leží mimo tuto prostoru hradební, ze dvou příčin, buď poněvadž tam lid odešel, nebo že při Remových auspiciích na to místo ptáci neurčili.

9. A potom (vykládal) i přemnohé jiné věci, jež buď lživé jsou neb lžím podobné. Neboť i když připustíme, že vše říkáji spolehlivě, aby pro památku psali, koho tím uchrání od omylů? U koho potlačí vášně? Koho učiní statečnějším, spravedlivějším, dobrotivějším? Říkával náš Fabianus, že neví, zda nebylo by lépe, než těmto, vůbec žádným studiím se neoddávati.

Hlava XIV.

1. Ti jedině ze všech lidí se oddávají prázdní, kteří hledají moudrost: oni jedině žijí. Neostřihajíť zajisté dobře toliko svůj vlastní věk, nýbrž každý okamžik k době své připojují. Veškera léta, jež před nimi byla prožita, jsou jim zachována. Nechceme-li býti velmi nevděčnými, musíme uznati, že veleslavní oni zakladatelé náboženství pro nás se narodili, nám život připravili. Ke kráse, z temnoty na světlo vyňaté, dospíváme námahou jiných. Žádné století není nám uzavřeno, ke všemu máme přístup, mnoho máme času, jehož možno užití, chceme-li velkomyslně vzdáliti se od lidských poklesků.

2. Jest nám volno disputovati se Sokratem, pochybovati s Karneadem, klidně užívati s Epikurem, lidskou přirozenost přemáhati se Stoiky, překročovati ji s Cyniky, kdyžť přirozenost věcí dovoluje vcházeti ve styk s každou dobou. Proč bychom od tohoto bezcenného a prchavého přechodu časového neobraceli se s celou duší k tomu, co jest bezmezná a věčná, co společné jest nám s vyššími bytostmi?

3. Ti, kdož za rozličnými povinnostmi pobíhají, kteří sebe i jiné znepokojují, když již hodně se nabláznili, když každodenně všechny dveře prochodili a žádné otevřené brány nepřešli, když v nejrůznějších domech povinný pozdrav vyřídili, kolik mohli viděti z tak obrovského a v tolika vášních rozděleného města?

4. Kolik jest těch, kteří jim zůstali nepřístupni buď pro spánek neb rozmařilost nebo nepřívětivost? Jak mnoho jest těch, kteří předstírajíce spěch jich neopustili? Jak mnoho těch, kteří nevyšli přeplněným klienty atriem, nýbrž unikli tajnými východy v domě? Jako by nebylo méně nepřívětivé oklamati než vyloučiti. Jak mnozí těžcí a v polospánku z včerejší pitky těm ubohým, kteří přerušují svůj spánek, aby očekávali cizí, sotva pootevřenými ústy tisíckrát šeptané jméno s hrdým zíváním znova vyslovují?

5. O těch však můžeme říci, že věnují svůj čas dobré službě, kteří chtějí míti za nejlepší přátele Zenona, Pythagora, Demokrita a četné jiné zástupce krásných věd, Aristotela a Theofrasta. Žádný z nich nebude se vymlouvati na nedostatek času, nikdo z nich neodešle příchozího k sobě, aby jej neučinil lepším a blaženějším. Žádný z nich nepustí od sebe jej s prázdnýma rukama. V noci i ve dne každý člověk může s nimi obcovati.

Hlava XV.

1. Žádný z těchto mužů nebude tě nutiti k smrti: všichni budou tě poučovati. Žádný z nich nebude utráceti tvých let: naopak ze svých ti přidá. Žádného z nich slova nebudou ti nebezpečna, žádného z nich přátelství nebude příčinou tvé smrti, úcta k nim nebude nákladná. Dostaneš od nich vše, čeho si budeš přát. Oni nebudou proti tomu, abys načerpal, kolik bude ti jen možno.

2. Jaké štěstí, jak blahé stáří čeká toho, kdo dal se v jejich ochranu! Bude je míti přáteli, s nimiž může uvažovati o věcech nejmenších i největších. Jichž denně se může tázati o radu, od nichž pravdu uslyší bez urážky, chválu bez lichocení, dle jejichž příkladu může se řídit.

3. Řikává se, že nebylo v naší moci, jaké jsme měli rodiče, ježto nám osudem byli určeni: dle vlastní své vůle můžeme se však znova zroditi. Existujíť rodiny nejlepších duchů: vyber si, do které chceš býti přijat. Nebudeš přijat jen pro jméno, nýbrž i pro statky samy, jichž nesmíš špinavě a zlovolně šetřiti: tím větší budou, čím více z nich rozdáš.

4. Ti mužové ukáží ti cestu k věčnosti a povznesou tě na to místo, z něhož tě již nikdo nezvrhne. Toť jediný způsob, jak rozšířit smrtelnost, ba v nesmrtelnost ji obrátit. Pocty, pomníky a vůbec vše co schlubnost buď nařídila v dekretch neb vystavěla v dílech uměleckých, brzy zaniká. Ničeho není, co by dlouhý věk neničil a neodstraňoval: tomu jedině nedovede uškodit, co vytvořila moudrost. Žádný věk to nezničí, žádný věk nezmenší: následující věk a potom stále další a další vždy přispěje něčím k ocenění moudrosti, ježto nad blízkým ještě se vznáší závist, vzdálenějšímu však s větší upřímností se podívujeme.

5. Život mudrce daleko tedy se rozkládá. Neobmezují jej tytéž hranice jako jiné lidi. On jediný vyňat jest ze zákonů lidstva. Jemu slouží všechny věky jako Bohu. Přešel nějaký čas: on obnovuje jej ve své paměti. Jest tu: využívá ho. Přijde teprve: on předem ho okouší. Slučování všech dob v jedno dlouhým činí jeho život.

Hlava XVI.

1. Velice krátký a plný starostí jest život těch, kdož zapominají na minulost, zanedbávají přítomnost, a bázeň chovají k budoucnosti: když na konec život a došli, tu teprve pozdě, ubozí, chápou, že tak dlouho byli zaměstnáni a vlastně nic nedokonali.

2. Nedomnívej se, že v tom, že smrti si přejí, jest důkaz dlouhého jejich života: trápí je jejich nerozum, že oddávali se nejistým vášním a tomu právě, čeho se obávají. Proto právě smrti často si přejí, ježto se jí bojí.

3. Nepokládej za důkaz dlouhého života, že často dlouhým jest jim den, že nařikají, kterak pomalu se vlekou hodiny než nadejde čas k obědu. Ovšem, jakmile jednou ustali od svého zaměstnání a v prázdní byli zůsta- veni, jsou znepokojeni a nevědí, co by počali a jak by se z toho vymanili. Hledají tedy něco, čím by se zaměstnávali, a veškeren čas, který byl mezi tím, pokládají za obtíž, zrovna tak věru, jako když oznámen jest den zápasu gladiatorů neb nějakého jiného divadla neb požitku se očekává ustanovený čas, a oni chtěli by přeskočiti dny mezi tím.

4. Každé odkládání věci doufané jest jim dlouhé, čas pak onen, který milují, jest jim krátký a rychlý, daleko ještě kratší vlastní jejich vinou. Věci na věc totiž přebíhají a nemohou zůstat při jednom chtění. Dni nejsou jim dlouhé, ale nenávidí je. Jak kratičké jsou jim naproti tomu noci, jež tráví objímáním nevěstek a při víně!

5. Odtud vysvětlují si bláznovství básníků, kteříž lidské poklesky bajkami živí, neboť oni myslí, že Jupiter z rozkoše souložení zdvojnásobil noc. Co jiného více roznítí naše poklesky než když bohy nazveme svými předchůdci a v božském příkladu nalezneme omluvu a dovolení ke svým hříchům! Nemusejí se jim zdátí noci velmi krátké, když tak draho je vykupují? Den ztrácí očekáváním noci, noc bázní před světlem.

Hlava XVII.

1. Vlastní jejich rozkoše jsou neklidné a plné nepokoje pro různé obavy a při největších radostech napadá je myšlenka: „Jak dlouho to potrvá?“ Takové pocity vynutily slzy i králům nad jejich mocí a již netěšila je velikost jejich štěstí, nýbrž hrůzu působil jim konec, jenž někdy musí nadejít.

2. Když nejpyšnější král perský rozložil vojsko po velikých rovinách a chápal pouze jejich rozlohu, nikoliv počet, tu zaplakal, že za sto let nikoho tu již nebude z mladistvých těchto mužů. Právě pak ten, který tu plakal, hodlal jim ukrátiti život, ježto měl některé utratiti na moři, jiné na zemi, jiné v boji, jiné na útěku a tak ty při nichž obával se století, v krátké době ztratiti.

3. Co jest toho příčinou, že radosti jejich jsou plny úzkostí? Nespočívají na pevných základech, nýbrž touž marností s jakou vznikají, též jsou znepokojovány. Jaká však jest to asi doba, když dle vlastního jejich doznání, jest uboha, když i ta, kterou se chlubí a nad lidi vynášeji, málo jest pokojná.

4. Největší statky nejvíce právě starostí působí a štěstí nikdy méně nevěř, než když je nejlepší: k zachování štěstí je třeba jiného štěstí a právě za ty sliby, jež došly splnění jiné nutno činiti. Vše zajisté, co přišlo náhodou, jest nestálé. Čím výše kdo vystoupil, tím blíže jest pádu. Co však pádem hrozí, nikoho netěší. Velmi ubohý tedy, nejen velmi krátký musí býti život těch, kteří s velikou námahou nabývají toho, co s ještě větší musejí udržovati. Pracně dobývají toho, čeho ti přejí, s úzkostí chovají to, čeho dosáhli.

5. Žádná myšlenka mezi tím jim nenapadá, že čas nikdy se již ne navrátí. Nová zaměstnání stíhají stará naděje budí naději, marnivost novou marnivost. Nehledá se konec béd, nýbrž mění se jen jejich obsah: trápily nás vlastní naše čestné úřady, ještě více času jiné vyžadují. Přestali jsme se namáhati jako kandidáti, začínáme jako pomocníci. Odložili jsme obtížné žaloby, začínáme působiti jako soudci. Přestal býti soudcem, stává se předsedou soudu. Při placené správě cizího jmění sestarl, věnuje svým statkům.

6. Marius opustil nízkou službu, konsulát zastává. Sotva projde Quintius didakturou, k pluhu bude povolán. Proti Punům sotva dospělý půjde Scipio, vítěz nad Hanibalem, vítěz nad Antiochem, okrasa svého konsulátu, bratrského rukojmí, kdyby sám neustal, na roveň Jovu bude postaven: občanské nepokoje budou zmítati ochráncem a když jako mladík odmítal pocty bohům rovné, jako stařec bude se těšiti, že do vyhnanství ušel. Nikdy nebude nedostatek příčin k znepokojení, ať ve štěstí, ať v neštěstí. Zaměstnáním ubíráme si života. Prázdňě nikdy se nedosáhne, vždy bude jen pouhým přáním.

Hlava XVIII.

1. Jinak tedy si počínej, předrahý Pauline, než dav a uchyl se do klidnějšího přístavu raději, než dával bys sebou zmítati po celý věk. Považ, kolika vlnobitím jsi se již vydal, kolik bouří z části v soukromém životě jsi snesl, z části ve veřejném životě na sebe obrátil. Dosti již byla vyzkoušena tvoje ctnost v námahách a nepokojích; zkus, co počneš si v prázdní. Větší a lepší část tvého věku věnoval jsi obci: něco z času svého také pro sebe si uchovej.

2. Nevybízáím tě k malátnému a lenivému klidu: nemíním, abys ve spánku a rozkoších, davu tak milých, utápěl svůj život. To nejmenuje se žiti v klidu. Nalezneš důležitější úkoly než vsecky, jež dosud jsi horlivě konal a konati je budeš v klidu a bezpečnosti.

3. Spravuješ ovšem důchody celé říše tak zdrženlivě jako cizí, tak bedlivě jako své vlastní, tak svědomitě, jak káže veřejná povinnost. Nalezneš lásku k povinnosti, při níž těžko jest se vyhnouti nenávisti. Věř mi však, že jest moudřejší znáti účet svého života, než účet obecného obilí.

4. Tuto živost duševní, jež dovede věci největší, pro sebe odvolej od vznešeného sice úřadu, ale málo vhodného k životu blaženému a považ, že proto nevěnoval jsi se od nejuťlejšího mládí studiu vědeckému, aby ti mohly býti svěřeny mnohé tisíce pytlů obilí: Sliboval jsi sobě většího a vyššího. Nebude nedostatek lidí, kteří jsou dobří hospodáři a dobří pracovníci. Daleko vhodnější jsou pro nošení břemen pomalé potahy, než krásní ořové, jejichž hbitost nebude přece nikdo obtěžovati těžkým břemenem.

5. Uvaž potom, jak mnoho jest při tom neklidu, když takové tíži se poddáváš. O lidské žaludky musíš se starati. Hladový dav nic nedá na rozumné důvody, neutiší se zlaciněním a žádnou prosbou nedá se pohnouti. Není tomu dávno, co v několika málo dnech, kdy zemřel C. Caesar (Caligula), jemuž (má-li kdo ještě před smrtí vědomí, jež nejtíže se snáší, že musí zemřít, jak neslušelo se na potomka Římanů) stačila strava na 7 neb 8 asi dní. Mezi tím, co lodní mosty stavěl a utrácel síly státní, již stálo nejhorší zlo i pro obležené, totiž nedostatek potravy. Nápodobení pyšného krále (Xerxa), zuřivého a cizího vedlo téměř k záhubě, hladu a co jest následkem toho, k plné zkáze.

6. Jak musilo býti oněm mužům, jimž byla svěřena starost o veřejné obilí? Kamenům, mečům, ohňům se hodlati vydávati, a s největším přetvářením skrývali veliké zlo, rozumné ovšem. Mnohé nemoci nutno léčiti bez vědomí nemocného: u mnohých vedlo to k smrti, že poznali svou nemoc.

Hlava XIX.

1. Oddej se tomu, co jest klidnější, bezpečnější a větší. Myslíš, že jest to stejné, zda staráš se, aby obilí bylo neporušené, dobře a bedlivě navážené od těch, kdo je přivázejí do stodol, aby nebralo zkázu vlhkem a nezapařilo se, aby nic nechybělo na váze a míře — či věnuješ-li se oněm posvátným a vznešeným úkolům, abys mohl poznati, z čeho jsou bohové, jaké jsou jejich rozkoše, jaké jejich postavení a tvar? Jaký osud očekává tvou duši, kam zavede nás příroda, když odloučíme se od těla? Co jest to, co nejtěžší právě věci tohoto vesmíru udržuje, nad lehkými nechává se vznášeti, do nejvyššího ohně je zdvihá, hvězdy k jejich pohybu pudí? A nad to ostatní všecky podivuhodné zjevy?

2. Chceš opustiti pevnou zemi a zřítí duši do těchto končin? Nuže, dokud teplá jest krev, s plnou silou nutno dáti se na cestu za lepším. V tomto způsobu života očekává tě mnoho krásných umění, láska a konání ctností, zapomenutí na vášně, vědomost, jak žítí a zemřítí, hluboký klid.

3. Všichni zaneprázdnění jsou v ubohém stavu, než v nejobožším ti, kdož při svém namáhání nikdy pro sebe nepracují, spánek jiných určuje jejich spánek, kroky jiných jejich kroky, ba i lásku a nenávisť, nejsvobodnější to věci vůbec, dávají si vnučovati. Kdyby tito lidé chtěli poznati, jak krátký jest jejich život, musili by vzpomenouti jen na to, jak málo z něho jim patří.

Hlava XX.

1. Vidiš-li tedy, že někdo již častěji zastával vysoký úřad, že něčí jméno na fóru jest oslavováno, nezávid mu: takové věci stojí kus života. Aby jediný rok nesl jejich jméno, musejí obětovati všechna svá léta. Leckterí ještě před tím, než dosáhli nejvyšší toužené cti, zemřeli; jiní, když tisícovými nedůstojnostmi dospěli k nejvyšší důstojnosti, vzpoměli si, že se namáhali za nápis na svůj náhrobek. Někteří ve velikých a nezbytných námáhách vysilení klesli, ježto v nejvyšším již stáří nové plány jako v mládí osnovali.

2. Hanba takovému muži, kterého duše opouští, an ve vysokém věku baží po pochvale davu, když jako soudce bezcenné pře soudil. Hanba tomu, kdo dříve života syt než-li svého zaměstnání, při svém zaměstnání zmirá. Hanba tomu, jemuž, když zmirá ve svých účtech, vysmívá se dědic, jenž dlouho se tu potuloval.

3. Nesmím přejíti mlčením příklad, který mi napadá: Turanius byl stařec velmi bedlivý; když po devadesátém roce bez žádosti propuštěn byl s místa prokuratorského od C. Caesara, položil se na postel a dal se od kolem stojícího služebnictva oplakávati jako mrtvý. Celý dům truchlil nad prázdní starého pána a nepřestal, až vráceno mu bylo jeho zaměstnání. Takovou potěchu působí až do smrti býti zaměstnán?

4. Tak smýšlejí přemnozí: déle chtějí se namáhati než mohou, bojují se slabostí těla svého a samo stáří jen proto za nepříjemné pokládají, že ke klidu je nutí. Zákon nikoho již neváže k vojně od padesátého roku, od šedesátého nevolá do senátu. Tíže tedy lidé dosáhnou prázdně od sebe samých než od zákona.

5. Mezi tím, co uchvacování jsou neb uchvacují, co druh druhu kazí klid, co obojí jsou ubozí, život plyne bez užitku, bez radosti, bez duševního pokroku. Nikdo nemá smrt před očima, každý chová daleké naděje. Ba mnozí nařizují i věci, jež po smrti budou, jako vysoké náhrobky, zadání veřejných staveb, dary na hranici a nádherné obřady pohřební. Věru však jejich mrtvoly měly by býti vyvezeny za pouhé záře pochodní a svíček,¹⁾ jako by velmi málo jen žili.

J. Š.

Kritika method deskriptivy.

(Dokončení.)

Ad 2. Systematika v učebnici.

Na prvý pohled jeví se v české učebnici velmi pěkný pořádek. Nejdříve projednává se bod, potom přímka, dále rovina; na to (v II. části) mnohohrany a mnohostěny; ve III. části křivky; ve IV. části křivé plochy. V části V. projednáno promítání centrálné a perspektiva. V pěkný systematický, geneticko-methodický vývin různých útvarů v rovině i v prostoru, jak jej uvádějí planimetrie a stereometrie, zcela podle zásad „od jednoduchého ke složitému“, „od lehčího k těžšímu“.

V geometrii deskriptivní však nastává ohledně této systematiky závažná otázka „**Jest-li účelem deskriptivy uváděti rozličné útvary rovinné a prostorové v systematický pořádek, anebo projednati, vyložiti a ku zřejmosti přivesti jednotlivé deskriptivní operace.**“ Myslíme, že systematika útvarů oněch a jich methodické projednání náleží v obor planimetrie a stereometrie, projednání operací deskriptivních však že náleží výhradně deskriptivě, která tudíž má nikoli útvary, ale deskriptivní operace v methodicko-systematický uvéstí pořádek. Touto zásadou řídí se francouzské methodiky a francouzské učebnice na př. „*Projections — 2e partie*“

¹⁾ Dítky bývaly v noci za záře pochodní a svíček bez velkého průvodu pochovávány.

Rabattements, développements, pénétrations — Livre du maître, 4e cahier.¹⁾ „Cours de lavis,“ „Principes des projections et application de ces principes“²⁾ etc.

V „**Exercices de Rabattemens**“ projednává se otáčení čtverce a pětiúhelníku, vedle hned otáčení kruhu a ellipsy, za tím hned otáčení šestibokého hranolu, vedle šestibokého jehlance atd.

V „**Developpements**“ uvádí se rozvinutí krychle, vedle „parallépipède rectangle“, dále „prisme pentagonal droit“, vedle „cylindre circulaire droit“, dále „pyramide hexagonale régulière“, vedle „cône circulaire droit“, „prisme tronqué“, vedle „cylindre circulaire tronqué“, „prisme oblique“, vedle „cylindre oblique“, dále pyramide tronquée obliquement a sa base“, vedle „cône tronqué obliquement a sa base“, „cône circulaire droit coupé par un plan parallèle à l'axe“, vedle „cône tronqué parallèlement a une génératrice“, vedle „cône tronqué parallèlement a l'axe“ etc.

V „**Pénétrations des solides**“ uvádějí se proniky následovně: „intersection de deux cylindres circulaires dont les axes sont dans un même plan parallèle au plan vertical“, „pénétration d'un cône dans un prisme“, „pénétration d'un cône et d'un cylindre circulaires dont les axes sont dans un plan parallèle au plan vertical“, „pénétration d'un cône et d'un cylindre dans une sphère“, „pénétration de deux prismes hexagonaux réguliers“, „pénétration de deux cônes circulaires droits à axes parallèles“, „arrachement d'un prisme et d'une pyramide“, „pénétration d'un cône dans un anneau et d'un anneau dans une sphère“ etc.

Tímto způsobem stává se všestranné porozumění jednotlivým operacím deskriptivním velmi snadné a následkem psychické multiplikace představ i velmi trvalé, kdežto v učebnici české jest vlastní učivo rozbito a rozdrčeno na kusy a kousky, což způsobuje v pravém slova smyslu psychickou divisi představ. Mimo to mluví se o téže věci (deskriptivní operaci) na více místech v knize dotčené, což jest nejen zřetelnosti na újmu, nýbrž i plýtvání místem a zvláště časem. Česká učebnice velice se prohřešuje proti obecně uznané kardinální zásadě J. A. Komenského „**Didaktiky analytické**“ „**Čemukoli jednou prací může býti vyučováno a naučeno, nikdy nebudiž protahováno; neboť co jednou prací odbyti můžeš, nač by mělo býti roztrhováno?**“³⁾

Kdyby autor učebnice byl se řídil touto zásadou, byla by učebnice zkrácena téměř na polovici objemu a učení podle ní bylo by mnohem snazší, kratší a daleko jasnější a přehlednější, příjemnější a účinnější.

Nudou a odporem musí studujícího naplniti, pozoruje-li v české učebnici na př.: na str. 38. „průsek přímky s rovinou“, na str. 49. a n. „průsek dvou rovin“; následuje spousta učiva; na str. 118. „průseky mnohostěnů s rovinami a přímkami“, na str. 124. a n. „průseky mnohostěnů vzájemné“; následuje spousta přerozma-

¹⁾ Dílo počteno četnými vysokými vyznamenáními na různých světových výstavách, posledně v Paříži r. 1900 udělena na ně „Medaille d'Or.“

²⁾ Stejná vyznamenání udělena i těmto učebnicím.

³⁾ Did. analyt. 47. LXXI.

nitého učiva; na str. 171. a n. „rovinné průseky ploch kuželových a válcových“, na str. 180. a n. „rovinné průseky ploch rotačních“, „průsečíky přímky s plochami křivými“; následuje spousta rozmanitého učiva; na str. 209. „o vzájemných průsecích ploch křivých atd.“ Na str. 94. a n. „vržené stíny bodů, přímek a mnohoúhelníků“, na str. 130. a n. „geometralné osvětlení mnohostěnů“, na str. 151. „vržené stíny křivek“, na str. 185. a n. „geometralné osvětlení ploch kuželových a válcových“, na str. 204. a n. „geometralné osvětlení rotačních ploch nerozvinutelných“ atd.

Nesprávnost tohoto roztržení učiva ozřejmí ještě více, představíme-li si, na př. učebnici zoologie, v níž by učivo bylo seřaděno podle jednotlivých dílů světa tak, že by se jednalo při Evropě o ssavcích, ptácích, obojživelnících, rybách atd. Při Asii jednalo by se opět o ssavcích, ptácích, obojživelnících, rybách atd. Při Africe projednali by se opět ssavci, ptáci, obojživelníci, ryby atd. Při Americe jednalo by se zase o ssavcích, ptácích, obojživelnících a rybách atd. Při Australii týmž způsobem. To by bylo učení!

Každý by tu řekl: Majíce projednání zoologii nemůžeme rozumným způsobem přijmouti za rozdělovací systém díly světa, nýbrž rozdělení živočišstva podle soustavy zoologické

Česká učebnice deskriptivy má však rozdělovací systém planimetrie a stereometrie místo soustavy deskriptivních operací. Tim se stává, že učivo jest tolik roztrháno, učení pak zmateno a zatemněno, do omrzení přehazováno a porozumění i pamatování velmi ztíženo.

Přeházením učiva a nedostatečným názorem stalo se též, že učivo těžší uvedeno namnoze dříve než učivo snadnější; tak na př. stať „zobrazování jehlanů a hranolů“ na str. 105. a n. jest mnohem snazší nežli téměř vše předcházející učivo a „kolmice na rovinu postavená“ dochází teprve zde praktického použití a pravého znázornění. Stejně snadné jest „zobrazování mnohostěnů pravidelných“ na str. 110. a n. atd. Jak daleko jest tu učebnice česká za jinými!

Ad 3. et 4. Plané a vtipkářské a nemethodické příklady.

Knihy francouzské, jež máme před sebou, obsahují málo příkladů, jsouce však význačné nahrazují množstvím; udány jsou názorem a opatřeny stručnými pokyny k řešení. Způsob tento jest velmi pěkný a zamlouvá se zvláště svou průhledností a zřejmostí údajův, jež jsou na snadě, kdežto mezi 449 příklady, jimiž opatřena jest učebnice česká, jsou některé velmi nejasné, mnohé fádni a všechny (namnoze bez potřeby) udány způsobem zdoluhavým do omrzení. Dány tu samé body a bodečky, čárky a čárečky, roviny a rovinečky, samé cifry.

Všude se tu jeví přepjatý úmysl, naváděti studující k samostatnému myšlení; musí-li totiž normálně nadaný studující 2 až 3 i více hodin mysliti nad jediným příkladem, jež konečně přece nerozřeší, tu věru všechna methodika i celá paedagogická psychologie nad učebnicí se pozastavuje a znalec methodické didaktiky nemůže než knihu takovou odsouditi.

Příklady hádankovité, vtipkářské a takové, k jichž rozřešení nestačí učivo předeslané, neměly by bez pokynů k řešení v učebnici vůbec býti; neboť namáhavé, bezvýsledné přemýšlení o takových úkolech budí nudu a odpor.

J. A. Komenský v tomto ohledu praví: „Příklad dáti, vyložiti, napodobení ukázati učiteli náleží.“¹⁾ „Věcí způsoby a tvary obecné buďtež stanoveny a jak podle nich zvláštnosti mají býti vyvozovány, budiž ukázáno.“²⁾ „Hleď, čemukoli vyučuje se, aby hbitě bylo vyučeno a učeno, protože každý začátek vě, nežli tedy dověře chtivost, aby duše pocítila, že účelu svého došla a že dobrého svého požívá, aby buď neodbočila z nechuti cíle svého nedosáhnouc, nebo nepokračovala s nechutí vidouc, jak loudavě k cíli svému se vleče. Obecné ono přísloví, počátek pálí, střed hřeje, konec mrazí“ pokaždé pravdivo se osvědčuje při učitelích i při žácích, kde si nepospíší, aby kuli a dokuli železo, dokud vě.“³⁾ „Cokoli k cíli přímo vede, královská cesta jest.“⁴⁾ „Nechtějí prospěti a baviti jen básníci, než každý, kdo prospěšně učí, protože nemůže prospěti, kdo nebaví zároveň; neboť vášně jsou půl člověka, uchvacují nás s sebou buď k věcem nebo od věcí. Kdekoli duše vnady necítí, tam nekloní se a kam nekloní se, tam strkána bývá.“⁵⁾

Odtud plyne zásada „**Ošklivosti, nejúhlavnějšího jedu studování, nejvýše se stráž**“.⁶⁾ „Přirozenost lidská nekonečného se hrozí a ráda přes hranice věcí přehlíží. Tím se děje, že všechno dlouhé, zmotané, temné buď nás straší a od sebe odpuzuje, nebo konečně nechutí naplňuje; krátké pak, srovnané, jasné těší.“⁷⁾ „Běh každého učení budiž pokud možno krátký a spořádaný.“⁸⁾ Aby žáci nebyli jako v nějaké směsici nevědouce, co se děje, kam směřují, kde jsou (hrůzou tak bývá duše naplněna, nikoli rozkoší) než aby hned od počátku konec s celým prostředkem přehlédnouti a ku předu mohli si chuti dodávati. Jistě, když duše lidská vidí, že je všechno v stupně rozvedeno, že žádné mezery ani sráznosti nespátřuje, žádné nenalézá (pokročíc pak poněkud) žádné se nebojí; nemůže pořad dál a dále dychtivě nekráčet. Tak tedy všeliké učení budiž rozloženo . . . Lahodnost tedy ve všem bude, když veškery úkoly v snadno pochopitelná oddělení budou sebrány; když vše zřetelně ihned bude vyloženo; žádná věc hmoždění soukromému když se nezůstaví.“⁹⁾

Při tomto výroku bezděky vzpomínáme oněch četných příkladů české učebnice, jež nejasně podány, nemethodicky předloženy jsouce vyžadují dvou-, tří- i vícehodinné práce k svému rozřešení, jež na konec přec jen bývá mnohdy nesprávné. A tu připadá nám na mysl, co J. A. Komenský na jiném místě svého díla poznamenal: „**Ty vaše učebnice a všichni vaši aparátové, všechnen váš učení způsob nehodí se; meškáte, zamotáváte, trápíte, kazíte jimi mládež; čím trápíte, to ze hry a kratochvíle jíti můž; čeho kuse necháváte, plně býti můž.**“¹⁰⁾

Jest ku podivu, kterak nejlepší metody francouzské, jež máme před

- 1) J. Kom Did. analyt. zásada XXXIV
 2) „ „ „ „ „ CIV.
 3) „ „ „ „ „ sub. 132.
 4) „ „ „ „ „ CLIX. 3.
 5) „ „ „ „ „ sub. 140.
 6) „ „ „ „ „ CLXVI.
 7) „ „ „ „ „ sub. 143.
 8) „ „ „ „ „ CLXIX.
 9) Ibidem sub CLXIX. NB.
 10) Didaktika, kap. XII., IV

sebou, shodují se v zásadách svých a zásadami J. A. Komenského; naopak sklamaním naplňuje nás, pohlédneme-li do učebnice české, jež mnohým uvedeným dobrým zásadám velkého didaktika se přiči. Učivo roztrhané, rozhárané, části k sobě patřící pohozeny jsou po celé knize, názory nedostatečné, úkoly nejasné, nemethodické, zdlouhavé, fádni a řešení jich nudné.

Znalec didaktické methodiky nemůže jinak, než dotyčnou učebnici českou odsoudit.

Ad 5. et 6. Vzory neúplné, kusé, nesprávné užití metody analytické. Jiné vady.

Aby se nezdálo, že v české učebnici pro vyšší reálky, o níž jsme s kompetentních stran slyšeli, že jest z českých a snad i z německých učebnic nejlepší, nenalezáme nic dobrého a methodicky správného, uvedeme některé věci, jež vyhovují požadavkům didaktické methodiky do jisté míry; na př. obrazce 6. a 7., jež znázorňují průmětny horizontální a vertikální zároveň s nákresem přednětu a jeho dvou průmětů, pro počátek poskytují přec jakéhosi světla. Obr. 96. znázorňuje pěkně odchylky dvou rovin pomocí kolmic na dotyčné roviny vztyčených. Obr. 97. znázorňuje způsobem axonometrickým třetí průmětnu a průměty bodu. Obr. 115. podobně znázorňuje stopy rovin na průmětnách. Obr. 231. velmi pěkně znázorňuje perspektivní kollineaci. Škoda jen, že hned následující 232. obr. tak nejasně a kuse jest podán.¹⁾ Analyse věci složitější nedá se od učně provésti bez názoru náležitého. Dobře tudíž podotýká J. A. Komenský „Rozumění věci smysly nedobře pojaté není žádné rozumění.“²⁾ „Věc budiž rozeznatelně na oči kladoucí, aby nižádná její část nebyla neproniknuta.“³⁾ Partie tato bývá ve školách obyčejně znázorněna kuželem přiloženým k papírové plotně, jež má představovati rovinu sečnou. Jak nedokonalý a nesnadný k porozumění jest tento názor! Žák bývá tu nucen celou věc vymalovati si v hlavě, což po dalších špatně se mu daří, protože rozumění věci smysly nedobře pojaté není žádné rozumění. Žák bývá nucen analysovati abstraktum, což mnohdy bývá těžké i veleučným pánům, kteří z toho důvodu obyčejně raději předem ohlédnou se po dobrém názoru, než se pustí do práce analytické.

Podobně nemotorný názor podává se při úkolu „opsati kouli danému čtyřstěnu“ (obr. 227.), jenž nad to zatemněn jest zbytečnými přímkami, jimiž stanoví se roviny souměrnosti. Zdá se, že pan auktor úmyslně chtěl stupňovati obtíže, jež pro mnohého žáka jsou bez toho nepřekonatelné; neboť vyžadují opět, aby analysoval abstraktum.⁴⁾ Věc jinak docela snadná stává se nesprávným užitím metody analytické pro mnohého žáka nedostupnou.

Mohli bychom uvéstí ještě řadu jiných příkladů; omezujeme se však jen na několik, jelikož tvrzení naše ad 5. dokazují nezvratně. Všimněme si obr. 235., kde řešen hyperbolický průsek plochy kuželové.⁵⁾

Jiné pseudomethodické obrazce jsou na př. 169. „trojhraný polárné“, obr. 171. k úkolu „Sestrojití trojhran, dáný-li dva

¹⁾ Cf. pag. 253. (Přil. III. v sešitu 7.)

²⁾ Did. analyt. LXXXVI.

³⁾ Ibid. CLXXVII.

⁴⁾ Srovnej náš obrazec axonometrický a vedle orthogonální průměty (Přil. I. v sešitu 7.)

⁵⁾ Srovnej náš obrazec axonometrický a vedle orthogonální průměty (Přil. II. v sešitu 7.)

úhly hranové a jeden z protějšších úhlů stěnových“, dále obr. 322. „Průměty perspektivní“.

Správné obrazce znázorňovací v promítání centrálním uvedeny jsou tři: 278. „Centrální průmět bodu“, 283. „Centrální průmět přímky“ a 295. „Centrální průmět roviny“; podávají mnoho světla, ale k důkladnému porozumění všem částem uvedeného v knize učiva nestačí žactvu ani z daleka. I zde vyžaduje se analysovat abstraktum, což musí nutně býti zdrojem nejasnosti a nudy v učení; v takových pak případech žáci obyčejně pamatují si jednotlivé obrazce bez porozumění a majíce pak řešiti nové úkoly nevědí si porady.

V celé učebnici české (až na uvedené výjimky) hromadí se abstraktum na abstraktum; na př. na str. 1. až 100. nenalzáme úkolu, jenž by byl výrazem praktického použití. Tim se stává učivo nanejvýše nezáživné. Podobně, ne-li hůře zpracováno jest učivo o promítání centrálním.

V učebnici francouzské oproti tomu hned obr. 6. a 7. jsou vzaty z oboru průmyslu a plastického umění. Obr. 61. až 75. představují tělesa geometrická: „polyédres“, „corps ronds“, dále „prisme et cylindre“ (obr. 76. až 80.), „pyramide et cône“ (obr. 81. až 86.), „solides obliques“ (obr. 87. až 92.) Následuje přes 60 obrazců, samých průmětů těles z oboru uměleckého průmyslu a plastického umění.

Kdežto v české učebnici jeví se jakási úzkostlivost v uspořádání učiva (třetí průmětna až na str. 55. obr. 97.) nalzáme v učebnici francouzské praktické použití třetí průmětny již na str. 13. obr. 6. a 7. Vedle půdorysu a nárysu spatřujeme tu ve velmi názorném a snadno srozumitelném pořádku boční rys a horizontální i vertikální řezy, což umožňuje důkladné, všestranné proniknutí věci. K tomu na str. 5. ve stati „Manière de se servir de cette méthode“ požaduje se, aby vedle nákrešův professorových na školní tabuli byly na stěnách vyvěšeny obrazy velkého formátu představující řešení důležitějších operací deskriptivních. Podobně velmi praktickým způsobem uvedeny jsou úkoly v „Projections — 2e partie“, „Tracé géométrique“, „Exercices de rabattements“, „Developpements“, „Pénétrations des solides“ a v díle „Ombres et lavis“ týmž způsobem projednána jest nauka o stínu.

V učebnici české místo prakticky užitých příkladů spatřujeme řady věcí zbytečných a nepotřebných.

D O S L O V.

Přirovnávajíce českou učebnici deskriptivní geometrie k učebnicím francouzským a zkoumajíce požadavky didaktického názoru se stanoviska psychologicko-paedagogického na základě vlastních zkušeností u přirovnání k požadavkům J. A. Komenského „Didaktiky analytické“ dospěli jsme k poznání, že metoda české učebnice jest ve mnohém ohledu pochybená; zvláště pokud se týče správného názoru, uspořádání učiva, jakož i úkolův, vytýkáme jí vady neodpustitelné.

Vlastní zkušeností dospěli jsme názoru toho, že nejlepší názorniny pro deskriptivní geometrii jsou vedle „Deskriptivního přístroje znázorňovacího“¹⁾ „obrazce axonometrické“, jež umožň-

¹⁾ Viz časopisu „Příroda a Škola“, roč. V. č. 8. str. 170.

ňují úplné prohlédnutí takových věcí, jež téměř nemožno jest jinak znázorniti a ku smyslové zřejmosti přivésti.¹⁾

Způsobu tohoto použito v české učebnici měrou nedostatečnou; lépe v ohledu tomto zřízeny jsou učebnice francouzské „Projections Ire partie“: Principes elementaires des projections et application de ces principes. „Projections IIe partie“: Tracé geometrique, Courbes usuelles, Rabattements, Developpements, Pénétrations etc., vesměs knihy na světových výstavách vysokými cenami čteně vyznamenané, jež vedle případného užití metody axonometrické vykazují se též obrazci perspektivními za příčinou jasného a úplného názoru, na př. v díle „Ombres et Lavis“: Tracé des ombres, Principes-exercices et applications, Cours de lavis, Théorie et pratique.²⁾

Učivo v nich roztríděno jest dle jednotlivých operací deskriptivních, což příčinou jest toho, že celé učivo jeví se postaveno do jasného světla, kdežto v učebnici české nalézáme mnoho stínu, temnoty a zmaty právě z důvodu, že učivo jest rozháráno, roztrháno a po všech částech knihy poházeno mezi spoustou věcí namnoze nepotřebných.

Metoda české učebnice stojí také v příkrém odporu s četnými kardinálními zásadami J. A. Komenského „Didaktiky analytické“, kdežto metody francouzské s nimi souhlasí téměř úplně.

Z uvedeného vysvítá, že česká učebnice deskriptivní jsouc v tak mnohé věci pochybena, nestojíc na úrovni pokroku vědy paedagogicko-psychologické a didaktické methodiky, vyžaduje řádného propracování od samých základů.³⁾

Dr. RUDOLF NEJEZCHLEBA.

Reforma vyučování náboženství na školách středních.

(Dokončení.)

Nyní přicházím ku třetímu a to nejdůležitějšímu činiteli náboženské výchovy, ku katechetovi. Platonovi je povolání vychovatele nejvznešenějším na světě a dle církevních spisovatelů „ars artium“. Netřeba se tudíž zmiňovati, že je nutna k tomu důkladná příprava theoretická i praktická, což se u nás děje. Jen na něco bych ještě upozornil: Na fakultě theologické měla by se věnovat hodinka školským našim zákonům (třeba v právu nebo pastorálce). Katecheta by z toho měl mnohonásobný prospěch: jednak může použití tolika zákonných prostředků a cest v náboženské výchově, o nichž často neví, jednak by si ušetřil mnohdy tolika konfliktů a mrzutostí.

Praktická příprava měla by býti důkladnější. Hospitace častější a také na gymnasiích (seminář kroměřížský by měl býti proto raději v Olomouci při fa-

¹⁾ Viz tohoto časopisu roč. VII. č. 7. Přílohy I., II., III.

²⁾ Díla vydána v Paříži a Toursu Školskými Bratřimi.

³⁾ Auktor těchto řádků připravuje k tisku „Deskriptivní geometrii pro ústavu ku vzdělání učitelův“.

kultě). — Kdo se chce věnovat katechetství, udělej co nejdříve zkoušku (odlož raději třeba rigorosa), vyhneš se mnohým bolným trpkostem! — To jen namátkou o vzdálené přípravě. Bližší záleží v tom, že se katecheta připravuje na každou hodinu, aby vyučování náboženství bylo pro žáky něčím opravdu svátečním. Myslím, že ani starší katecheta nevstoupí do třídy bez jakékoli přípravy. On musí býti učivem sám prodchnut a nadšen a tu jistě vymizí z celého vyučování jakýsi ráz řemeslnosti, zvláště když srdečnou a otcovskou výchovu náboženskou proplétá zdravým, čistým humorem. Nesmíme zanedbávat časté variace v našem vyučování; té dodávají hlavně názorné pomůcky, o nichž jsem dříve mluvil. Avšak ještě na jedno upozorňuji: na každém asi gymnasiu je skioptikon; jakou radost způsobíme žákům, když za odměnu je zavedeme do fyzikální posluchárny a ukážeme jim památná místa palestinská, památky Říma, etc. etc. Kromě toho zajdi alespoň jednou do roka s každou třídou do kostela a tu vyučuj náboženství názorně a cvikem! Některé kostely jsou pravá musea, celé výstavy, a jak málo se toho využítuje! Teď zavádějí se do škol dílny (jako ku př. všude ve Švédsku a jinde), aby si žáci zamilovali ruční práci, vodí se do pivovarů, elektráren, plynáren, cukrovarů, továren, dolů . . ., aby viděli ten rozkvět industrie, a aby buzen byl zájem o ni, proč ne tedy do kostela? Alespoň už z konkurence musíme! Nehleď k tomu, že žáci dle toho taxirují předmět sám.¹⁾

Co do metody učebné jsou nejrůznější názory; myslím však v tom jsme všichni za jedno, že špatná metoda může i ten nejlepší obsah zničit. Zdá se mi nejlepším pravidlem užívati synthese, kde možno, a analyse, kde nutno. Jen ať už ten mechanický verbalismus vymizí z učení náboženského (dáti jen čist lekci, předčítat exhortu, zdá se mi býti v zásadním rozporu se životností křesťanství) a veškeren vědecký nátěr; křesťanství přece není theorie ani resultat filosofické spekulace, proto podávej tu vznešenou nauku důstojně ale prostince, jako to činil Kristus!

Katecheta nesmí být „professorem“, ale vychovatelem, otcem; proto ono zkoušení „professorské“ omez na minimum. Jest to ostatně velmi snadno, když je katecheta se žáky ve spojení formou dialogickou, čímž se docílí i většího zájmu a účasti aktivní. Nechť jest mu měřítkem při posuzování žáků ctnostné chování a ne nadání; žáci musejí vycítit, že nejsou hlavní věci vědomosti ale život charakterní.

V době, kdy panují chvílková hesla, za nimiž se bezmyšlenkovitě davy ženou, třeba žáka vypěstíti v autonomní bytost s intenzivním vědomím osobní zodpovědnosti. Žák má nabýti určitého směru duševního, má rozpoznat dobro od zla a pro dobro samostatně se rozhodnout, proto výchova školská nemá býti sám předpis, samá disciplína, zasahování učitele by se mělo omeziti na vodítko, kompas a ve vyučování ve vyšších třídách popřáti svobody ve vyjadřování se. Katecheta nesmí býti policajtem; system policajtský nevychovává charakterů, — repressaliemi se jen docílí, že zlo si najde cesty tajné. Ku dalšímu vzdělání kate-

¹⁾ Můj rozvrh roční: I. tř. do nového kostela (basilika) v Mor. Ostravě: Historie místního kostela, titulní obraz, konsekrace, benedikce, patrocinium. II. tř. zase do téže basiliky: vnitřní rozdělení chrámu (presbytář, triumf. oblouk, loď, kůr, předsín a předměty v nich); III. tř. do kostela v Polské Ostravě: mše sv.; IV. tř. do gotického kostela do Vitkovic: všecka paramenta a nádoby; V. tř. do renaiss. kostela v Přívoze: architektonická úprava (slohy stavitelské, orientace chrámu, věže, zvony etc.); VI. tř. do sgothis. kostela starého v Mor. Ostravě: křest, úvod matek, obnovení křestního síibu, trojí olej, baptisteria, křtitelnice, křestní voda, svěcená voda, asperges me, vidi aquam etc.; VII. tř. do poutního chrámu ve Frýdku: výzdoba chrámu, sochařství, malířství, dary, devotionalie. (Možná, že jedna vycházka na místní hřbitov).

cheta by si měl poříditi svůj denník, v němž by pečlivě zapisoval svá pozorování na žácích: tělesné schopnosti, ústředí, vyhledávaná zaměstnání, poklesky, jich motivy, tresty, jich účinky etc. Nejlepší resonancí školské výchovy je chování žáka mimo školu; proto svědomitý katecheta rád půjde mezi své žáky při hrách, vycházkách, výletech, aby se mohl orientovat.

Velice bych doporučoval každému, aby si zopakoval se studenty vešker o jejich učivo (i z jiných předmětů). Probere-li pensum roční se žáky alespoň s jednou třídou vyšší, za 4 léta hravě jest u cíle. Pak ale stojí katecheta vysoko nad učivem i žáky; on ve svých rukou má celý material učebný, jímž paedagogicky disponuje působě na rozum, vůli a cit svých svěřenců. U něho je jakási centrála, v níž všecko harmonicky ucelené žákům se podává a zjednává náboženské přesvědčení, odpovídající jich stupni kultury. Zná-li katecheta i privátní četbu žactva, udržuje-li ustavičné styky s rodiči neb jich zástupci, působení jeho bude daleko intensivnější a třebas to stojí mnoho práce, třebas to vyžaduje učitele celého, výsledek vše hojně odmění, neboť náboženství tak tradované bude nejmilejším předmětem a katecheta osou celého ústavu.

Ku vypěstění zdatných katechetů třeba katechetských bibliotek (alespoň jedné pro naši arcidioecesi), katechetických kursů a katechetických konferencí. U nás v Ostravě jsme se scházeli měsíčně; ovšem nejlépe by bylo, kdyby všichni katecheti se musili dostavit alespoň jednou v roce ku společné konferenci — jako je to u učitelstva. K tomu ovšem zase se vyžaduje, aby celé vedení školské bylo jaksi soustředěno v jedné rukou, t. j. aby byl náboženský inspektor.

Dr. Knecht poznamenává: „Nejvíc stůně náboženská výchova v tom, že má nedostatek řádné inspekce.“ A v tom přisvědčíme mu jistě všichni. Ve výchově náboženské musí býti též jakási uniformita; co nejlepšího kde u jednoho, má se státi majetkem všech. Nesmí se zůstat jen při negativní stránce — vyvarovat se chyb — nýbrž náboženská paedagogika musí pokračovat, se zdokonaľovat, ba býti vzorem jiným. To je jen tenkrát možno, jestliže budeme mít v čele inspektora paedagogicky vyškoleného — nikdy však despotu, jenž by situaci ještě zhoršil! — jenž by věnoval školství všechny své síly, nadání a zkušenosti, proto by úřad inspektorský neměl býti nikdy jen přívěskem; inspektor nesmí vkročit do třídy beze znalosti učebnic a osnovy. Ku pomoci náboženskému inspektoru byla by školní rada v konsistoři. Od zavedení instituce inspektorů čekám velmi mnoho, katecheta by měl potřebného rádce, vůdce i svého ochránce na horu i dolů ve všech svých záležitostech paedagogických i hmotných; niveau náboženské výchovy nutně by se zvýšilo a tím i respekt katechetův a náboženského předmětu samého.¹⁾

Všeobecně se nařiká, že náboženství v dnešním školství nemá té váhy, jaká jemu přísluší; ovšem v boji, kdy nejedná se o pravdu a krásu, nýbrž o život a blahobyť, nemohou prosperovat vědy humaní, praví Cauer, tím méně náboženství. Je pravda, že mládež pustne a odcizuje se náboženství; avšak stane-li se něco křiklavého tu a tam, hned je po ruce: „který katecheta tam učí?“ Celá vina svaluje se na katechetu; neřikám, že vždy nezaslouženě, ale nesmíme zapomněti, že jednání naší mládeže není výslednicí pouze výchovy školské; jest tu rodina, celé ovzduší společenské i literární, s nimž je žák ve styku, škola je jen složkou a v této složce mezi 13 i více professory je jen jeden katecheta a tento jeden o tolik má těžší postavení, o kolik je katechetou. Nevane-li celou školou

¹⁾ Představuji si náboženského inspektora analogicky inspektorů zemských; byl by členem z. šk. rady, jeden v české secei a druhý v německé; měl by celou agendu v oboru náboženském jako zemští inspektoři. (V litoměřické dioecesi podobná instituce už stává.)

školou duch nutné jednoty výchovné, trpí-li se různé experimenty, nemůže býti ani výsledku potěšitelného. Na Moravě máme „lex Perek“, který hájí národnost dětí, možná dost, že brzy bude třeba nějakého nového, aby důrazně hájil jich náboženství.

Poctiví odpůrci naši nemohou míti nic proti náboženské výchově ze stanoviska věcného; aby nemohli míti nic ani ze stanoviska formálního, musí býti stálou naší snahou; tu jsou bezpodstatny omluvy a vytáčky, my na prvním místě jsme zodpovědni. Ke každé reformě třeba čisté a šlechetné vůle; tu jistě máme držíce se zásady sv. Pavla: omnia probate, quod bonum tenete. Neuskuteční-li se naše desideria hned, radil bych — kdo uzná ovšem za vhodné — aby v rámci nynější osnovy a za dosavadních učebnic upravil si svoje katechesky s udaných hledisek. Že potřebujeme nezbytně pomocné a vůdčí ruky těch, quos posuit Spiritus sanctus regere ecclesiam Dei, jest samozřejmo.

Reassumuji: Ať se dovolí učiti na zkoušku dle reformované osnovy, ať se vypíše praemie na nejlepší učebnice, ať se zavedou náboženští inspektoři!

Je náboženská krise všude; třeba jen nových formací, a vyjde slunce křesťanského obrodu.

Prameny, jichž použito:

Dr. Grimmich: Der Religionsunterricht an unseren Gymnasien.

Dr. Braun: Zeitgemässe Bildung durch die Volksschule und Lehrer.

Müller: Katechetische Studienreise.

Oliva: Zvýšení účinnosti theologie.

Cauer: Palaestra vitae.

Dr. Ot. Kramář: O výchově a učitelstvu.

Dr. Förster: Lebenskunde.

Šetelík: Normalie.

Hlídko, prof. věstník, Vych. Listy, Přehled, Handweiser, Herderův lexikon.

R-Ů.

Slovanský obzor.

Slovinci.

Přátelské schůzky učitelů s rodiči ujaly se mezi Slovinci tou měrou, že jsou v některých krajích již pravidelnými a všeobecnými. Pohlíží se na ně dosud se všech stran nepředpojatě jako na dorozumivací konference nejdůležitějších faktorů ve výchově mládeže účastněných.

Dle programů zmíněných večírků soudíc dá se nalézt hojnost materiálů, o němž třeba rodičům se zmíniti, velmi mnoho výchovných momentů, na něž třeba první vychovatele národa pozorný učiniti. Četná účast rodičů a přátel mládeže na dorozumivacích schůzkách svědčí, že jsou oblíbeny a přišly zrovna vhod. Nelze upříti, že v nich skioptikon jest oblíbeným lákadlem. Kdežto ve městech různé panoramy skýtají lidu hojnost zábavy a poučení, jest lid na venkově v této příčině zcela zanedbáván. Bylo by třeba, aby sport skioptikový hojněji se rozšířil než kterýkoliv jiný, jenž prospívá snad jednomu, ale škodí mnohým. Budeť jistě lidu milejší než — motocykly a automobily.

Ze mnohých zmiňují se o jednom večírku, jenž byl uspořádán v Lokvi na gorickém Krasu. Ve přednášce toužil učitel Mervič po tom, aby nejdůležitější výchovní činitelé mládeže a národa: rodina, škola a církev šly ruku v ruce ve výchově dětí. Bouřlivý souhlas přítomných byl odpovědí, že se v tom s přednášejícím zcela shodují. Jak jsou naši bratři Slovinci pozadu! Zdá se, že tam ještě nepřednášeli ani Pelant ani bývalý zbožný seminarista Bartošek.

Tak často hází pokrokové učitelstvo po agrarácích výtkou, že jsou sobečtí, po jiných pak, že chtějí jen sami vládnouti, vylučující jiné z úcastenství na práci zákonodárné. Obyčejně, co by člověk rád, u druhého haní. Slovinský liber. „Učiteljski Tovariš“ co chvíle vybízeli k boji za učitelského kandidáta. Důkaz mimo jiné i v č. 20. t. r.: „Vše učitelstvo . . . se vyzývá, aby do poslední síly šlo v boj za Roša proti odpůrci učitelstva Dru Benkovičovi . . .!“

Při minulých obecních volbách na Bledu byl učitel Jensko a učitelka Vurnerova z práva volebního vyloučeni. Bylo to odůvodněno tím, že dostávají od obce podporu. (Byl to drahotní příplatek 100 K.) Starostou zvolen nadučitel Fr. Rus.

V úředním pozvání ku konferenci učitelské okresu ptujského bylo ku konci poznamenáno: „Die Konferenzteilnehmer wollen sich mit Vormerkheft und Bleistift versehen.“ Jinde by účastníka takového považovali buď za „štrébra“ nebo za „denuncianta“.

Jak se nejlépe vyhoví čtyřem kandidátům, ukázal dle „Soče“ gorický volič. Měl vybrati mezi Michalem Gabrielčičem, Josefem Fonem, pak kočujícím učitelem Štrekelem a novinářem Milostou. Po delší úvaze napsal na volební lístek: Michal Fon, kočující novinář.

Gorické učitelstvo založilo novou selskou stranu po dlouhé debattě, v níž jevil se i náběh ku straně demokratické, jako (prý) přítelkyně školy a učitelstva. V nové straně má učitelstvo zaujati vůdčí stanovisko a přivésti tak svoje tužby ku konečnému cíli.

Nemalý rozruch způsobilo nedávno rozhodnutí zemské školní rady v Lublani, ve příčině stížnosti učitele Rusa. Správce chlapecké školy v Krani, Pezdič, požádal od podřízeného učitele Rusa pro školní archiv jeho „Denník“ a „Rozdělení učiva“. Učitel odepřel vyhověti, byl však příslušnou okresní školní radou k tomu donucen. Podal ohrazení zemské školní radě, kteráž jemu dala za právo, prohlásivši, že ani „Denník“ ani „Rozdělení učiva“ ani „Příruční katalog“ nejsou knihami úředními a tudíž představeným předkládány býti nemusejí. Kdo má tedy nyní pravdu? Bylo by zajímavě ještě zvědět, co by řeklo ministerstvo vyučování. Rozhodně však vážnosti školních úřadů neprospívá, zaujímají-li v téže věci tak odchylná stanoviska. Ostatně, třeba že § 136 škol. a vyuč. řádu výslovně nemluví o zmíněných spisech, nebyl první krok učitele Rusa přece úplně správným. Právě § 119. škol. a vyuč. řádu: „Učitelé mají ochotně a přesně poslouchati zákonů a nařízení školních úřadů, školních dozorcích orgánů a školního správce, svědomitě zachovávatí daná napomenutí a pokyny a jich při vyučování a při svých ostatních povinnostech s prospěchem využítkovati.“

Myslí-li učitel, že některé nařízení školního správce odporuje zákonu neb školnímu řádu, neb ohrožuje zájem školy, může učiniti oznámení okr. úřadu školnímu.“ — Bylo tedy povinností učitele správci školy vyhověti, ale současně kroky, které učinil, podniknouti.

Jednota slovinských katechetů byla zřízena v Gorici; stanovy vládou schváleny.

Na mariborském gymnasiu zapsána první studentka slovinská, dcera Dra. Pipuše. Neznámo dosud, čemu se hodlá věnovati. Nejspíše as, jako jiné studentky jinde, — stavu manželskému.

K jakým důsledkům vede bezhlavé srovnávání činnosti učitelovy s činností čehokoliv jiného, svědčí poznámka slovinského listu učitelského, kdež se praví: na dva plemenné hřebce v Rakousku připadají 3 osoby, na jednoho učitele v Dol. Rakousích 70, v Haliči 120 dětí. Měl bych sto chutí dodat: na duchaplného statistika by mělo „připadnouti“ 25 hotových.

Ze 372 obecných škol v Korutansku jsou slovinské jen 3, utrakvistických 84, ostatní vesměs německé. Ze slovinských vydrží jednu „Jednota sv. Cyrilla a Methoda“. Na utrakvistických vyučuje se v I. třídě do půl roku slovinsky tak, že se probere a naučí celá abeceda; půl roku pak zase jen německá. V ostatních třídách se vyučuje slovinsky jen tři hodiny týdně. Zdá se při všem tom systému, že se německé školy zřiuují jen k vůli opatření míst kandidátům z německých učitelských ústavů. — Volná myšlenko, kde jsi? Tu by bylo vhodnější a vděčnější chopiti se práce. Však sova sově očí nevykline! — Žalostným je, že někteří kandidáti učitelští, rodem Slovinci, zatajují svoji národnost, a nabývají způsobilosti učitelské jen pro německé školy, aby nebyli pak posíláni na školy utrakvistické. Tím se pak jeví na školách těch nedostatek zkoušených sil. Na samém učitelském ústavu v Celovci je slovinština předmětem nepovinným. Němci lákají mnohé kandidáty slovinské do svého pensionátu „Präparandenheim“, kdež pak ztrácejí ducha národního. Aby tomu předešli založili si Slovinci pro své kandidáty svůj „Učitelský dům“, který však je považován za dílo jedné strany, takže pokrokové učitelstvo slovinské k němu velké důvěry nemá, zejména po tom, co správa domu nepřijala ani zadarmo do čítárny dvou slovinských pokrokových listů učitelských.

Myšlenka své pomoci zapustila kořeny mezi učitelstvem slovinským. Zřídili si v Lublani vlastní protokolovanou „Učitelskou tiskárnu“, sbírají na „jubilejní fond“ sirot a vdov učitelských a i své potřeby opatřují jen u jistých, sobě oddaných firem. „Učiteljski Tovariš“ téměř v každém čísle doporučuje firmy takové, které z čistého výnosu věnují část na zřízení učitelského konviktu. Vědomí stavovské v učitelstvu slovinském budí obdiv, až na některé stinné stránky, jež se s duchem volnosti a svobody jednotlivců nesrovnávají a z učitelstva — nebude-li včas organizační přepjatosti dáno rozumné tempo — neoblíbenou kastu vytvoří. Má každá stavovská organizace líc a rub. Prospívá na čas (dokud všechny, neb aspoň většinu svých příslušníků nesloučí), ale staví se nutně příkře proti organizacím jiným, čímž v důsledcích jest spoluvina na vývoji třídního boje v lidstvu. V tolika požadavcích různých organizací, jež se kladou na vládu, na společnost, která je konglomeratem jednotek různých organizací, jest naprosto nemožno, aby nedošlo ku konfliktu. Organizační horeče přinese lidstvo ještě velkou daň na štěstí, společnosti a penězích, zvláště v době drahoty den co dne stoupající, jež jest konstelací podmíněnou různorodými organizačními ideami.

Kreslířský kurs konal se od 16. srpna do 6. září ve dvou odděleních na učitelském ústavě v Lublani.

„Jednota sv. Cyrilla a Methoda“ měla loni 8000 členů; udržovala svým nákladem 12 mateřských školek a 5 obecných škol, podporovala

3 mateřské. Příjmu měla skoro 64.000 K, vydání přes 54.000 K. Ku valné hromadě letoši sehnáno pod záminkou reorganisaace jednoty mnoho pokrokových učitelů, kteří způsobili, že kandidáti konservativní většinou 3—10 hlasů zůstali v menšině. — Totéž přihodilo se při valné hromadě spolku „Glasbena Matica“. Ukážou tedy, nyní pokrokové zvolenci svoje schopnosti a doufám i — větší obětavost než nenávidění a „neschopní klerikáli“.

Na veřejné schůzi v Boljunci v Istrii na návrh učitele Urbančiče schválena resoluce žádající zvýšení učitelských platů. Jelikož by bylo naráželo na odpor žádati zvýšení od země, hozena ta povinnost v resoluci na stát. Tak se navrhovateli vyhovělo a přítomným neuškodilo.

I Slovinci svítí a zapalují c. k. tabák národními zápalkami, z jichž prodeje plyne zisk na zaplacení národního domu v Mariboru s nápisem „Mal položi dar domu na oltar“, a „Jednotě sv. Cyrilla a Methoda“. Tato přijala za polovinu letošního roku z národních „vžigalic“ slušný zisk K 9012·54. U nás děláme „osvětu“ hned s Komenským, hned se socialistickými, hned s „národními“, jindy se „sokolskými“, jindy s „moravskými“, jindy se „šulfereinskými“, jindy se „švédskými“, jindy s havířskými zápalkami a často pocházejí jak národní tak mezinárodní tak i nenárodní z jedné sirkárny. V okolí Brna dokonce se vykládá o opatrném hostinském, jenž ze „švédských“ vyrábí na přání hostovo nalepováním různých objednaných vinětek „národní“, „matiční“, „sokolské“ a jakékoliv jiné zápalky kdo požádá. Hosté prý jsou spokojeni a hostinský též.

V srpnu konána valná schůze delegátův „Svazu rakouských jihoslovanských jednot učitelských“ v Radovlici. Účastnil se jí zástupce školské „Jednoty sv. Cyrilla a Methoda“, Senekovič, zástupce „Svazu hrvatských jednot učitelských“, poslanec, starosta lublaňský Hribar, zástupce učitelstva českého Skála, jenž mluvil jménem 8000 (!) českých učitelů a učitelek a odevzdal předsedovi svazu Jelencovi a jednateli Dimnikovi diplomy, jimiž jsou jmenováni dopisujícími členy české učitelské jednoty zemské. Skála dotkl se vídeňského sjezdu slovanských učitelů, na němž dán popud ku založení svazu rakouských slovanských jednot učitelských, jenž by representoval 25.000 sdruženců. Vedle Skály mluvil moravský učitel český Hajný a z Čech Adolf Schuster, jenž Husa a Komenského sloučil s „volnou myšlenkou“. „Náš národ nám dal Husa, Komenského, započal boj za volnou myšlenku. My od věků bojujeme proti klerikalismu, jenž je největším nepřitelem svobody a pokroku, ať jest to již klerikalismus katolický, protestantský, pravoslavný, nebo židovský. Také mezi Slovinci jsou lidé, kteří svobodně myslí. Zvu vás, abyste se účastnili kongresu „volné myšlenky“ v Praze!“ Je vidět, že pan mluvčí je volnomyslitel. Jeho — a i mnohých jiných — myšlení již se zbavilo pout vízických myšlenku ku zásadám zdravého rozumu. — Zástupce srbského učitelstva, člen „Učitelského Sdružení“, Jovan Jovanovič vybízel slovinské učitelstvo ku práci mimoškolské mezi lidem. Na programu byla temata: „Slovinské spořitelny a činnost učitelstva v nich“, „Roditelské večírky“ (schůzky učitelstva s rodiči), „Ku práci mezi lidem“, při němž proneseno přání po „ústředním politickém vedení“. Držán byl banket s nutnými připitky, konány pak společné výlety.

Též katolický „Slovanský svaz“ měl v září v Lublani svoji výroční schůzi s pěkným programem. Z temat vyjímám: „Socialní působení učitelky“, „Křesťanská výchova“, „Etika a moderní škola“, „Byrokratismus ve škole“, „Naše stavovská politika v Kraňsku“ a j.

Sjezd katechetů slovinských konán o prázdninách v Lublani.

„Slovenec“ přináší zprávu z Vídně, že postátnění slovinské soukromé školy v Terstu je hotovou událostí.

„Vdovská učitelská jednota“ má jmění 120.000 K; vyplácí vdovám svých členů 200 K ročně, sirotám po 60 K do dvaceti let.

„Učitelský konvikt“ má 60.000 K majetku.

Chorvati.

Do r. 1906 působila mezi učitelkami chorvatskými hlavně dvě družstva: „Klub učitelek“ a „Udruga“. Aby této dostalo se širšího oboru působnosti rozešel se „Klub učitelek“ a stanovil v poslední valné schůzi, že celý majetek (něco přes 1700 K) postupuje „Udruze“. Tato učinila si cílem zříditi „dům učitelek“, kdež by přebývaly učitelky odešlé do pense a kdež by spolek měl sídlo, 2. zříditi konvikt pro dcery učitelské meškající na studiích ve hlavním městě, 3. zříditi sanatorium v lowatském Přímoří a některých lázních, kdež by se nemocným učitelkám dostávalo za lacinější peníz bytu, stravy a pomoci lékařské, 4. zříditi fond ku podpoře učitelek a učitelských dcer. „Udruga“ pořádal několik koncertů, vydala tiskem 2 knížky pro dívky, zakoupila a vydává dále svým nákladem časopiš „Domáci Krb“, ku lacinějšímu stravování učitelek „Mensu pro učitelky“.

V poslední valné schůzi přijata 300 účastnicemi resoluce, z níž některé body tuto stůžtež: Při každé škole, kde možno, ať se zřídí školní zahrada ku praktickému výcviku děvčat v pěstování zeleniny a luštěnin;

Při zemské vládě ať se zřídí místo učitelky-referentky, jež by zastávala zájmy škol a učitelek;

Učitelkám, případně jejich nejbližším příbuzným ať se zajistí pohřební výlohy;

Na školách víceřídnicích ať se úřední přípisy vypravují při konferencích aneb aspoň s vědomím učitelky;

Každá škola, na níž ustanovena učitelka, ať se předplatí na „Domáci Krb“;

Ať se zruší § 152 zákona školního (o celibátu učitelek).

Tam, kde mluví tolik jazyků, není nemožno, že se vloudí nějaké přání do resoluce, které ji pak činí celou problematickou.

Nový prapor universitního studentstva posvěcen byl slavnostně před prázdninami, Dr. Bauerem, rektorem university. Za té příležitosti bylo odhaleno mramorové poprsí arcibiskupa Strossmajera na universitě.

„Svaz učitelek z království chorvatsko-slavonského“ konal v srpnu výroční schůzi v Záhřebu, na níž referováno o právním postavení učitelek v Chorvatsku a jinde, o reformě nižších škol obecných, o prodloužení povinnosti školní na 6 roků, o odstranění opakovacích škol, o reformě vyučování ve smyslu praktických požadavků života.

Úřední orgán černohorské vlády „Glas Crnogorca“ uveřejnil před nedávnem nový školský zákon. Podstatné změny týkající se zavedení nové dvouleté školní povinnosti, mimo dosavadní čtyřletou a to pomocí zimních běhů od 1. října do 1. března všude tam, kde se najde aspoň 20 k tomu schopných žáků. Vyučovati se má v neděle, čtvrtky a jiné prázdné dny. Absence se trestají pokáráním, pak další i peněžitou pokutou. Výsledky učitelovy práce klassifikují inspektoři, známkami velmi dobrou, dobrou a špatnou. Pro špatný prospěch mohou býti učitelé přeloženi, neb i místa zbaveni, slouží-li pak nad 10 roku pensionováni. Platy učitel-

ských osob jsou stejné bez rozdílu pohlaví. Začáteční obnáší 960 K, po pěti letech 1200 K, po 10 letech 1440 K, po 14 letech 1680 K, po 18 letech 1900 K, po 22 letech 2160 K, — nejvyšší to obnos. Do pense může jíti učitel po 30leté službě s plným platem. Od školních dozorců se žádá akademické vzdělání.

Bulhaři.

„Dnevnik“ podává zprávu; že 500 učitelů bulharských bylo zbaveno služby za to, že nedávno ve Srědci na velkém sjezdu ostře napadali vládu pro opatření nových školních zákonů, jimiž svoboda učitelstva byla velmi dotčena. Propuštění motivováno různě; u některých, že jsou socialisty, u jiných, že jsou členy učitelského podvratného svazu.

„Svaz bulharských jednot učitelských“ úředně rozpuštěn, archiv a pokladna zabaveny. Zavčas však ještě byl kapitál svazu 300.000 franků, mezi jednotlivé učitele rozdělen a jimi jako soukromý majetek uložen. Očekává se však, že zmínění budou pro tento krok úředně stíháni.

V Bulharsku bylo loni 3163 národních škol se 7241 učitelskými silami. Na 1000 osad nemá vlastních školních budov. Děti učí se po soukromých domech. Středních škol je 188, mezi nimi 11 vyšších gymnasií; žáků 8542. Dívčích gymnasií je 6 se 164 učitelkami a 3834 žákyněmi, dále 5 mužských a 1 ženský ústav učitelský s 97 učiteli a 853 navštěvovateli. Střední školy vyžadují nákladu ročního 3,620.000 lvů.

V době, kdy bulharská universita byla vládou zavřena, přibylo universitě srbské v Bělehradě 300 bulharských studentů, záhřebské pak 100 akademiků.

Rozhled světem.

Chorvaté mají v Americe jedinou školu v St. Louis. Učí tam učitelka placená chorvatskou farní obcí 32 chlapce a 10 děvčat.

Nedávno byli odsouzeni tři slovenští učitelé v Myjavě v Uhrách na 15 dní do vězení a ku zaplacení 200 K pokuty, že ve školách vyvěsili prapory v chorvatských barvách.

Česká škola bude zřízena v Kijevě na Rusi, kdež žije mnoho Čechů. Vydržována bude soukromými dary a sbírkami. Vláda jejímu zřízení již přivolila.

V Egyptě má býti v blízké době zřízena slovinsko-chorvatská obecná škola.

Bílá vrána. Slovinský spisovatel Davorin Trstenjak nepřijal udělený mu titul a úřad okresního inspektora s podotknutím, že se dá raději poslati na odpočinek, nežli by přijal ono jmenování.

V Darmštatě má býti co nejdříve zřízena na technice škola pro žurnalisty. Pro přednášky získán redaktor Meisner z Frankfurtu.

— m — **Prázdniny v Prusku.** Doposud měli v Prusku na národních školách za celý rok 83 dní prázdniny, a sice na vánoce 15 dní, na velikonoce 15 dní, na svatodušní svátky 6 dní, v létě 37 dní a na sv. Michala 10 dní. Nyní však rozhodlo ministerstvo, že nesmí počet prázdných dnů na obecných školách přesahovati 70 dní; 13 dní musí se tedy z dřívějších prázdnin vynechat.

— m — **Vídeňské školství.** 1. ledna 1906 bylo ve Vídni 436 škol národních a měšťanských, 5770 učitelů a 209.000 školáků. Dnes má Vídeň

475 škol nár. a měšť., 6844 učitelských sil a 227.291 školou povinných dětí. Přibýlo tedy v tomto školním roce 39 škol, 1074 učitelů a 8292 dětí.

— m — **Střední školy v Rakousku.** Rakousko má dnes 208 gymnasií, 103 reálky a 70 učitelských ústavů. V roce 1908 přibude 12 gymnasií, a sice: německé v Lublani, Aši, Těšíně, Šumberku, Unčově a Freudenthále, české v Kyjově, polské v Myslenicích, Zolkievě, Lvově, Novém Sandeci a Tarnopolu; 4 reálky, a sice: 1 v IX. okr. vídeňském, 2 české v Turnově a Vršovicích a nižší státní reálka v Pulje, jakož i 3 učitelské ústavy: 2 v Haliči a jeden slovinský v Capodistriji. Rozpočet na r. 1908 pro ministerstvo kultu a vyučování obsahuje 112 millionů korun — o 20 millionů více než v loni.

Spolek pro **uměleckou výchovu** lidu ustavil se v Basileji ve zvláštní školský odbor, který si vzal mezi jiným též na starost zřizovati stále výstavy předmětů na výzdobu síní a učíren školních.

Esperanto se zavádí do obecných škol ve Francii a částečně i v Anglii. Za to řečtina ze středních škol vytačena. Ministerstvo ve Francii ustanovilo, by příštím rokem přestala býti řečtina povinným předmětem; bude nepovinným.

Školství v ruské dumě. Ruská vláda ústy ministerského presidenta Stolypina prohlásila při zahájení nové dumy toto: „Pořádek, zákonitost, vnitřní disciplína musí se mládeži vštěpovati ve školách. A také při nové úpravě školských poměrů uskuteční vláda své názory vhodnými opatřeními“.

Školství v Evropě. Jedna obecná škola připadá ve Švýcarsku na 313 obyv., v Bulharsku na 2820 obyv., v Norvězsku, Švédsku a Francii na 480 obyv., v Itálii na 530 obyv., ve Španělsku, Řecku a Dánsku na 790, v Německu, Portugalsku, Belgii, Nizozemí a Anglii na 1260 obyv., v R a k o u s k u na 1310, v Rumunsku na 1380 obyv.

Myšlenka jednotné střední školy uvedena ve skutek Švédskem. Střední škola je šestitřídní a bez latiny. Přístup dovolen jako v Německu v devíti letech. Kdo složil konečnou zkoušku, může býti přijat do služeb u pošty, telegrafu, dráhy a pod. Kdo má v úmyslu oddati se vyšším studiím, vystoupí ze střední již v pátém roce a přejde na „gymnasium“, kde jsou dvě oddělení, moderní a latinské. Každé trvá čtyry roky. M o d e r n í odpovídá asi naší realce nemajíc ani latiny ani řečtiny; l a t i n s k é má v každé třídě šest hodin latiny a ve dvou posledních i řečtinu. V jednotné střední škole jest 23 hodin věnováno švédštině, 26 němčině a 10 angličtině. V gymnasiu v obou odděleních vyučuje se 12 hodin francouzštině. Vědám přírodním a mathematice věnuje se co největší péče. Kreslení a tělocvik jest ve všech odděleních povinný. Zajímavo jest, že žáci ve dvou posledních třídách mohou dle své vůle jeden neb i dva předměty (vyjma náboženství a švédštinu) vynechat. Má prý to vésti k pěstění individuality.

V Brně ustavilo se **družstvo učitelů-socialistů**. Řečnil jim tam redaktor „Rovnosti“ Tusar. V pokrokářské učitelské organizaci tato zpráva nemile přijata; vytýká se tříštění sil a hlavně že se učitelstvo tím staví ve službu politické strany soc. dem., což prý stavovským zájmům nikdy neprospělo a neprospěje. Pravda je to sice, avšak jinak věci za těch poměrů rozvinouti se nemohly.

Do I. třídy střední školy **Dívčí akademie** ve Val. Meziříčí přijato bylo 24 žáků. Vyučování započalo 22. listopadu.

Světový kongres „Volné myšlenky“ se měl konati v Pešti. Z jara oznamováno o tom ve „Volné myšlence“, s velkým nadšením zváni národové na kongres, činěny různé plány. Očekával slovanský svět od světoborných „volných myslitelů“ že se ujme ubohých Slováků a promluví mocné slovo k vládě uherské. Zatím, co se stalo? Volní myslitelé před vládou uherskou — ustoupili. Zaslужe-li kdo více názvu „volných myslitelů“, jsou to jistě vůdčí kruhové uherští. Těm ovšem by se těžko dala říci pravda do očí, když jsou tak mocní a vlivní a proto pelášil p. Pelant s p. Bartoškem — honem do Prahy. Ta je ke všemu dobrá. Dnes vítá národní Sokolstvo, zítra mezinárodní zednáře a po zejťří třeba — Hlinku. Před světem se lišácky omlouvají, že vzhledem na neronovské chování Maďarů ku Slovákům není Pešť hoden, aby v sobě hostil samozvané nekorunované světovládce. A český národ, který snesl již horší věci, snese i nějaké volné nalakýrování.

Ve finském zemském sněmu je mezi 200 poslanci 18 žen, neutvořily společného klubu, ale jsou rozděleny dle příslušných stran.

Lidstvo světa čítá 1563 milionů 445.000, z nichž je 272,638.000 katolíků, 166,006.500 protestantů a 120,157.000 pravoslavných. Kdyby se přestaly děti roditi, vyhyne lidstvo ve 30 letech. Ročně umírá 50 milionů, denně 137.000, každou hodinu 5700, v minutě 95 a každé 2 vteřiny umírají 3 lidé.

Dle „Handbuch des Deutschtums im Auslande“ je na světě 87,145.000 Němců.

Ruská revoluce vyžádala si od února minulého do června letošního roku jen **44.020** lidských životů! Také ideální boj za svobodu! Za takového vraždění podává ruská demokracie dumě návrh na zrušení trestu smrti!

Ve Vídni je 38 českých advokátů, 93 českých lékařů a 8 notářů. Česky vůbec lze se dorozuměti se 124 advokáty.

Katechetský spolek pod ochranou sv. Cyrilla a Metoděje konal výborovou schůzi dne 19. listopadu 1907 v Přerově. Usnesením výboru přijato do spolku 6 nových členů, tak že čítá spolek nyní celkem 85 členů. Po schválení zprávy jednatele a pokladníkovy pojednáno bylo o látce ze St. Z. pro 3. tř. středních škol Podle nové osnovy z r. 1906 bude se totiž od příštího roku škol. vyučovati St. Z. ve III. tř. pouze v druhém běhu. Avšak dosud nebyla vydána učebnice, která by obsahovala látku v tom rozsahu, aby za jeden běh mohla býti probrána. Proto nařízeno v „Acta“ (čís. 4. roč. 1907, str. 34), aby dosavadních učebnic bylo užíváno i na dále s přiměřeným omezením látky. K usnadnění práce a k dosažení žádoucí jednoty usneseno, rozeslati na všechny pp. professory náboženství dotaz, které statě z dosavadních učebnic by měly býti probírány. Na základě došlých dobrozdání bude vypracován návrh, který se uveřejní před prázdninami ve „Vych. Listech“. Tímto způsobem bude snad spolu upravena cesta vydání nové učebnice St. Z. — Dalším bodem jednání byl § 19. stanov spolku sv. Theodora, do jehož ustanovení katecheté právem si stěžují. Usneseno domáhati se úplného zrušení tohoto paragrafu. — Při volných návrzích přijato, aby v různých městech arcidiecese byly pořádné občas schůze katechetů místních a okolních. — Znovu se připomíná pp. členům, aby pamětlivi účelu spolku vytčeného v článku 1. sub h) konali přiměřené přednášky ve spolcích a jiných vhodných příležitostech. Seznam přednášek byl by uveřejněn po Velikonocích ve „Vych. Listech“. Letos bylo takových přednášek předsednictvu málo oznámeno, proto seznam ani neuveřejněn. — Konečně usneseno znovu se domáhati snížení počtu hodin pro katechety měšťanských škol.

Doslov.

Vychovatelské Listy ukončily již po sedmé roční pout svou.

Napsali jsme na svůj štít: boj za křesťanskou výchovu. Této ideji chtěli jsme i v tomto ročníku věrní zůstat, ať to bylo pracemi, jimiž jsme chtěli prohloubiti vzdělání ve směru křesťanském, ať pracemi, jimiž jsme chtěli zdokonaliti výchovu i vyučování, ať pracemi, jimiž osvětliti jsme chtěli myšlenkové proudy dnešního světa, skoro veskrze nám nepřátelského.

Jak dalece se nám to podařilo posuď laskavý čtenář sám! Najdeš-li snad chybu v tomto směru, přičítejž ji ne zlé vůli, ale nedokonalosti, jež na všem lidském díle lpí.

Chtěli jsme shromáždit kol listu co největší počet přátel křesťanské výchovy a jejich myšlenky rozsévati listem svým, chtěli jsme sjednotiti všechny přátele křesťanské výchovy v pevný šik proti podvrtným snahám nepřátel našich ve „Volné škole“ sdružených.

S radostí můžeme koncem roku tohoto konstatovati, že úmysl náš se částečně zdařil. Odběratelů proti loňskému roku skoro o polovici přibýlo, počet vážených přispívatelů našich, kteří se nebáli zvuk jména svého v sázku dáti příspěpním listu směru křesťanského se zvýšil.

Všem, kteří jakýmkoliv způsobem k rozkvětu časopisu našeho přispěli vzdáváme nejsrdečnější díky.

Nedejme se však klamati tímto nynějším úspěchem. Přiložme všichni bez rozdílu ruku k dílu, k němuž jsme se ať mravní ať hmotnou podporou přidružili a snažme se vytrvalou podporou další dosáhnouti toho, by úspěch práce naší byl **t r v a l ý**.

Sdělujeme váženým příznivcům listu našeho, že se nám podařilo pro nový ročník opět značný počet prací literárních z paedagogiky, psychologie dítěte, filosofie a jiných věd získati. Stůjtež zde názvy aspoň některých prací: O dětské sympathii, Lokalisace duševních schopností a konů, Výzkumy na poli didaktické methodiky a paedopsychologie, O socialní výchově dívek, Výchova jedináčků, Moderní biologie a theorie vývojová, Darwinismus a výchova, Záhadné orgány našeho těla, Biologie listů, Škola proti tuberkulose, Praktické vyučování počtům, Kruhy Saturnovy, Seneka a sv. Pavel, O tělesném trestu, Nový směr v domovopise školním, Keltové a Čeledi, Obyčeje a zvyky o Velikonocích, Úprava katechismu a bibl. dějin, Poznámky ke katechismu a mn. j.

Chceme nový ročník zdokonaliti podáváním rozhledů z různých oborů věd, s výchovou a vyučováním souvisících, jak jsme na zkoušku letos v několika číslech učinili. Získali jsme již pro některé rozhlady spolehlivé pracovníky.

Prosíme o další hmotnou i mravní podporu, s důvěrou u Boha počneme nový VIII. ročník.

Redakční sbor.

„Vychovatelské Listy“

vycházejí 20. každého měsíce, vyjma měsíce srpen a září.

Roční předplatné **6 K** zasílá se administraci do Brna, Petrov č. 1. Za redakci odpovídá **KÁREL TIRÁY**, katecheta v Ivančicích. - Týž přijímá všechny literární příspěvky. - Administraci vede sl. Hedvika **R u b r o v á**, učitelka. - Expedici obstarává knihtiskárna **F e r d. N a v r á t i l a** v Ivančicích. - Tamtéž se zasílají reklamace.

Všechny příspěvky se honorují.

Tiskem Ferd. Navrátila v Ivančicích.